AUTHOR:

BECKER, HENRICUS

TITLE:

STUDIA APULEIANA

PLACE:

BEROLINI

DATE:

1879

Master Negative #

91-80417-8

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

Becker, Henricus, 1857-
Studia Apuleiana; dissertatio... quam... defendet auctor Henricus Becker... Berolini, typis Pormetter, 1879.
53 p. 22 cm.

Thesis, Königsberg, 1879.

Volume of Pamphlets

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35M REDUCTION RATIO: 11X
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 1/9/92 INITIALS RD
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

AIIM

Association for Information and Image Management
1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

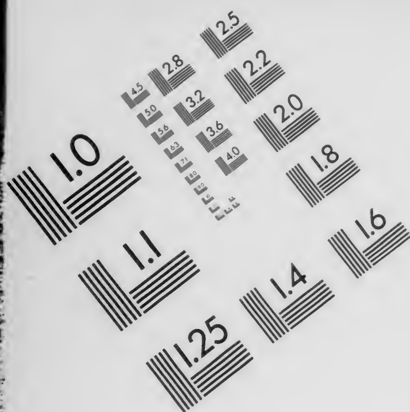
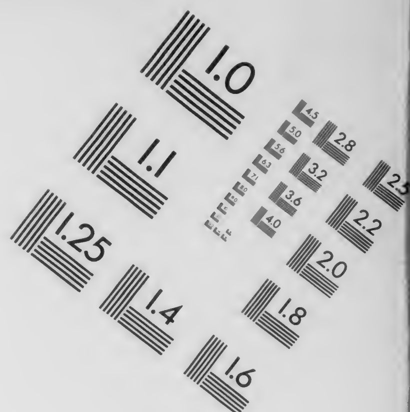

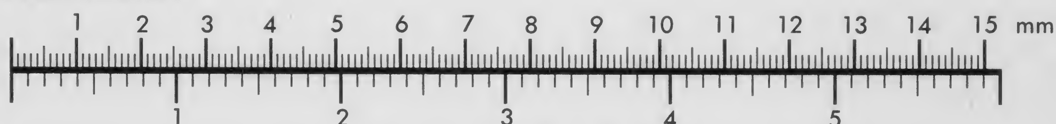

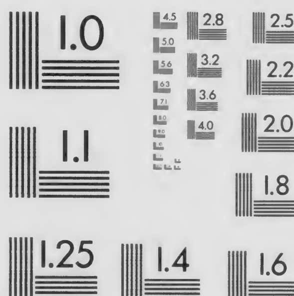

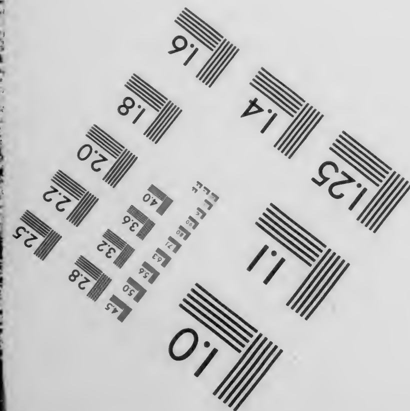
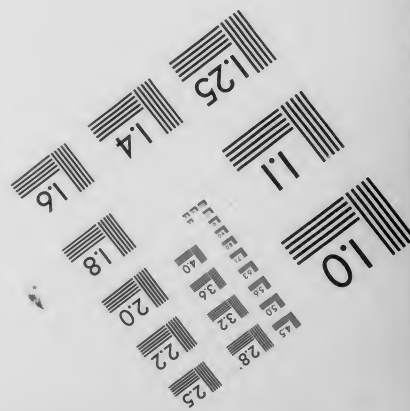

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

STUDIA APULEIANA.

DISSERTATIO INAUGURALIS PHILOLOGICA
QUAM
CONSENSU ET AUCTORITATE
AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS
IN
UNIVERSITATE ALBERTINA REGIOMONTANA
AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
RITE OBTINENDOS
UNA CUM THESIBUS A SE PROPOSITIS
DIE XXVII M. OCTOBRIS A. CIƆIƆCCCLXXIX HORA XII
PUBLICE DEFENDET
AUCTOR

HENRICUS BECKER
MEMELENSIS.

ADVERSARIORUM PARTES SUSCIPIENT:
E. WAGNER, Mag. Coll. Frider.
J. SCHLICHTEISEN, Sem. Phil. Sod.

BEROLINI
TYPIS W. PORMETTER
MDCCCLXXIX.

PRAEECEPTORIBUS CARISSIMIS

HENRICO JORDANO

OSCARO SCHADIO

REGIOMONTANIS

D · D · D

AUCTOR.

I. L. Apuleium Madaurensem diverso in metamorphosibus diverso in ceteris scriptis dicendi generi ipsum studuisse particularum diverso usu illustratur.

II. De mundo librum falso adhuc Apuleio Madaurensi attributum esse de monstratur.

I.

L. Apuleium Madaurensem diverso in metamorphosibus diverso in ceteris scriptis dicendi generi ipsum studuisse particularum diverso usu illustratur.

Duo anni sunt et aliquanto plus, ex quo operam Apulei libris navare incepi. nunc quae per id tempus passim elaborata sunt, mixta inter se et temperata in unum collecturus et pluribus ad legendum traditurus sum, quasi non inutilia sint philologis. atque in eam formam totam materiam includere instituimus, ut prius de Madaurensis diverso sermone sententiam proferamus, dein de libro qui est de mundo iudicium nostrum aperiamus. eas vero studiorum primitias doctis viris et prudentibus subicere ausi sumus, quia novi aliquid inesse speravimus, quod si laudem non consequeretur, tamen reprehensionem non vereretur. quicunque enim de Apuleiani sermonis genere scripserunt, eorum nemo de scribendi diversa ratione accuratius disseruit. at Apuleius ut in metamorphosibus saeculi mores omnium ordinum respiciens depingensque vulgi cotidiano sermone libere ac fuse videtur uti, ita in apologia floridis in libris qui ad philosophiam pertinent orationem politam ac saepius ex rhetorum regulis limatam commendat. quod diversum genus nos patefacere conabimur diverso usu particularum, *parvae quidem rei in speciem et exilis, sed ad usum magnae ac plane necessariae*[1]). ita vero quae hodie de africitatis quae dicitur vana imagine docti viri saepe hariolantur, aliqua ex parte corrigere nos et exquisitius distinguere posse speramus. neque enim totum quidem sermonis genus et Apulei et Frontonis et Arnobi tumidum et male artificiosum satietatem legentibus mox adfere quisquam negabit, verum ea similitudo temporis mihi videtur moribus adscribenda esse saeculique ingenio, quippe quod non tam res enucleate expositas expenderet quam

---

[1]) Tursellinus in praefatione.

verba voluptati aurium morigerantia et pleno sonitu exeuntia exposceret. forte vero accidit, ut in Africa nascerentur ii scriptores, qui hodie nos illius aetatis elocutionem docent, haud ii iisdem scholae regulis instructi, haud iisdem rhetorum praeceptis imbuti, sed omnium, qui eius aetatis erant, literatorum hominum iudicio deservientes. nos vero, ut cognoscatur quantum differat inter particularum usum in Apulei, Frontonis, Arnobi scriptis, quo loco opus erit, Apuleianis locis ceterorum auctorum hinc similes illinc dissimiles addemus. verum si probare possumus — id quod nunc facere molimur — Apuleium non casu vel forte fortuna sed via ac ratione in diversis libellis orationem diverso modo formavisse, ea ipsa re quaestio de Africanae latinitatis natura prorsus commutatur, quod adhuc in ea explananda grammatici ab Apulei metamorphosibus profecti sunt. clare autem monstrari potest ex diverso particularum usu Apuleium in metamorphoseon libris vulgi sermonem imitatum esse, cuius exempla satis illustria ex comoediis et recentissimorum auctorum operibus cognita habemus, — in omnibus ceteris scriptis aut Ciceronis constructionem secutum esse aut eas voces eas coniunctiones praetulisse quae propter plenum sonum a rhetoribus tum frequenter videntur usurpatae esse. citabimus vero locos ex metamorphosibus excerptos ex auctoritate editionis, quam Franciscus Eyssenhardtius curavit Berolini MDCCCLXIX. cuius editionis typographica errata taedium adferunt. ita fit saepenumero cum de manuscriptorum corruptelis commentatus sis aliquantum temporis, ut vel typographorum neglegentia adpareat vel incertum sit, utrum horum error an editoris falsa emendatio locum contaminaverit[1]). nec vero in animo est persequi errores viri docti, qui ut alia sagaciter et accurate elaboravit ita Hildebrandi ingenti volumine nos liberavit. apologiae autem et floridorum editionem Gustavi Kruegeri sequemur, philosophicorum scriptorum Aloisi Goldbacheri, ita ut praeter capitum numeros versus adscribamus, quibus in editionibus quas nominavimus singula leguntur. solum floridorum locos, ubi capita longiora sunt, paginis et versibus Kruegeriani exempli adscriptis proferemus. quae praeterea auxilio erant dissertationi, suo loco adnotabuntur. librum vero *de philosophia rationali sive περὶ ἑρμηνείας*, qui sequitur in nonnullis manuscriptis duos de Platone eiusque dogmate libros, omisimus, quia

[1]) idem Koziolius breviter adnotavit ephemeridis gymn. Austr. vol. XXI (1870) p. 172.

plane cum Hildebrandio[1]) consentimus ieiunum illud et exsangue opus a Platonico philosopho non esse confectum. ceterum ex eo nihil singulare ad rem, de qua agitur, pertinet. neque minus colloquium inter Hermem Trismegistum et Asclepium, quod Hildebrandius Apuleio attribuit, ab eo abiudicandum esse putamus; ac recte quidem a Teuffelio hist. lit. Rom.[3] p. 860 spuriis scriptis adnumeratum est, nam multa auctorem libri praeceptis Christianae doctrinae imbutum fuisse enuntiant. ac Lactantius quidem Graecum tantum exemplar libri notum habuit, Latine quae fecit, suis verbis addidit, sed Augustinus iam Latinum librum legit, qui nunc Apuleianus perhibetur. praeter ea vero, quae Hildebrandius I p. XLIX—LIV dubitanter disputavit et Jacobus Bernaysius act. acad. Berol. 1871 p. 500—519 de Christianae doctrinae vestigiis adiecit, nonnulla ex particularum usu adferri possunt, quae multum vel omnino ab Apuleiana elocutione abhorrent. frequentissime enim auctor particulam *etenim* secundo loco posuit (cp. 3, 3; 7, 26; 8, 27; 12, 17; 19, 18; 20, 16. 19; 26, 14; 28, 14; 29, 3. 7; 34, 18; 36, 8; 37, 5; 41, 13. tertio loco 15, 3; 19, 10; 31, 3; 40, 22. primo 1, 15; 14, 27. *et nos enim* 7, 12), quae in metamorphosibus semel, in omnibus ceteris scriptis quinquies invenitur: quem quidem numerum Lütjohannus nonnullis emendationibus auxit. similiter *ergo* collocavit, *enim* vero duabus vocibus postponere solet, quod item a Cicerone tum usurpatur, si duo prima verba arto quodam sententiae vinculo conectuntur. 9, 1 *aliqui ipsique ergo paucissimi pura mente praediti sortiti sunt caeli suspiciendi venerabilem curam* singulari modo *ergo* ut nostrum *gerade* vim notionis adiectivi adfirmat. familiarissimum vero scriptoris vocabulum est *itaque* (2, 20; 3, 32; 5, 7; 8, 2; 9, 24; 14, 29; 18, 22; 21, 2; 22, 18; 35, 17; 39, 9. 12 secundo loco; 8, 7; 10, 14; 16, 25; 31, 20 primo; 17, 15 tertio), quod pro *igitur*, *ergo* in rhetoricis Apulei scriptis nusquam exstat, sed pro *atque ita* positum est[2]). Apuleius denique *utpote* sicut Livius et Curtius cum nominibus et participiis[3]) coniunxit (met. I, 7, 6; II, 5, 15; II, 19, 21; 27, 3; 30, 8; 32, 25; V, 18, 10; 25, 22; VI, 31, 8;

[1]) edit. maior. Lips. I p. XLIV. contra conf. Jahnius act. min. societ. liter. Sax. 1850 p. 282—287.

[2]) quae Koziolius in libro de Ap. sermonis genere p. 340 de locis flor. p. 35, 6; apol. 94, 1 disputavit, erravit. adde ap. 98, 21.

[3]) Arnobius p. 89, 26 Reiff. *animas hominum utpote ab rebus non principalibus editas.* p. 106, 4 *utpote uno ex sanguine . . . procreati.*

VIII, 23, 6; IX, 26, 25; X, 28, 23. flor. p. 30, 15. de deo Socr. 19, 19. apol. 53, 6; 73, 2), sed nunquam, ut Cicero plerumque particulam adhibuit, pronominibus relativis addidit. in Asclepio autem plurimis locis cum relativo compositum est 2, 18; 6, 29; 8, 23; 15, 6; 37, 6, semel (37, 6) ut videtur sequente indicativo, ut alioqui in Ciceronis epistolis et apud Valerium Maximum invenitur[1]; 8, 1 vero *utpote cum* legitur. nec vocabulum *tamquam* (7, 8 *tamquam muro saepta*) usquam apud Apuleium reperitur, quod vulgari sermoni, ut ex Petroni reliquiis discas, mirum quam usitatum est. Madaurensis vero, ubi res comparantur inter se, aut *ut* aut *velut* scribit. quod contra memoratu dignum est in libro de physiognomonia, quem Valentinus Rosius anec. Graec. I p. 105—169 edidit et Apuleio attribuit particulam *tamquam* ter et tricies reperiri sicut alias saepe ab illo vitatas[2]. quam Rosi sententiam iam Arminius Sauppius nunt. erud. Gotting. 1866 p. 21—26 recte reiecit tanquam inanibus argumentis nixam.

Quamvis igitur de auctore Asclepi summo iure ambigatur, tamen qui adhuc de latinitate Apulei disseruerunt, sine dubitatione ea quae ex illo libro excerpserant, inter aliorum librorum locos promiscue protulerunt. — sed satis iam de his rebus prolusimus; quae praeterea disputatione digna sunt infra tractabuntur.

Diversa vero ratione particulae ab Apuleio ita usurpatae sunt, ut aut voces singulae vel coniunctae, quibus eadem notio inest, diversae in metamorphosibus atque in ceteris libris inveniantur aut earundem vis in diversis scriptis prorsus certis regulis distincta videatur. ipsum vero auctorem ei sermonis differentiae studuisse non tam refellitur quam firmatur ea re, quod aliquoties vocabula, quae in metamorphosibus ex cotidiana lingua deprompta sexcenties lectori occurrunt, in ceteris universis scriptis non plane vitata sunt et repudiata, sed semel vel bis velut casu quodam et incuria elapsa et effusa videntur.

quorum in numero habeo *alioquin*, quod in met. frequentissime ad subiungenda duo nomina positum est, ita ut *bonus alioquin vir et adprime modestus* (IX, 14, 9) tantum valeat quantum *et bonus et adprime modestus*: I, 11, 23 *grabatulus alioquin breviculus et uno pede mutilus ac putris*; 16, 29 *putris alioquin et vetus*

[1]) conf. Draegeri synt. Lat. II p. 510.

[2]) *econtra* p. 106, 2 Ros. *itaque* 110, 8. *etenim* 111, 8; 164, 26. *dumtaxat* 127, 9. cf. etiam *forinsecus* 121, 13; 133, 18; 154, 25.

funis; II, 1, 21 *anxius alioquin et nimis cupidus cognoscendi*. ib. 7, 11; 16, 1; IV, 9, 6. VI, 15, 14; VII, 16, 29; VIII, 5, 20; 8, 3; IX, 14, 9; 42, 13; XI, 21, 28. atque animadvertendum est particulam fere nunquam ad posterius synonymum adiectivum, quod sequi solet, collocatam esse. raro apud alios similis usus invenitur, nusquam in limatis orationibus[1]. in omnibus autem aliis, quae ad nostram aetatem tradita sunt Apuleianis semel ita constructum est flor. p. 30, 6 *Euathlus postquam cuncta . . versutus alioquin et ingeniatus ad astutiam facile perdidicit*. neque enim Kruegero adsentior, qui apol. 97, 6 *mulierem alioqui multo natu maiorem* vulgatam lectionem textui inseruit, sed recte Salmasius ex *alioquem* codicis F *aliquam* emendavisse videtur.

alia praepositionis *gratia* ratio est, quam in met. ad causam alicuius rei distinguendam semel usurpatam esse, ceteroqui eadem significatione ter et vicies breviter adnotemus. nam praeter met. VII, 15, 12 *nec tantum sui cibi gratia me fatigare contenta* scriptum est *causa*, et frequentius *ob*. si vero *gratia* cum pronominibus coniungitur, sive casus ablativus possessivi sive genetivus personalium ponitur, velut de Plat. et eius dogm. II, 10, 12 *bonorum autem quaedam sui gratia adserit adpetenda*; ib. 22, 1 *illam aegritudinem vel propter eum, qui est emortuus, suscipiat, . . aut sua gratia*.

nec *fortasse* in met. usquam exstat, semel quidem *fortassis* V, 9, 2 *fortassis tamen . . deam quoque illam deus maritus efficiet*, sed aliis locis *forsitan* legitur plerumque insequente verbi indicativo, ut VIII, 12, 13 *meos forsitan imaginaris amplexus*; VII, 21, 23 *immo forsitan et crimina pariet*; IX, 30, 27 *forsitan, sis, argumentaberis*, vel coniunctivo ut I, 3, 24 *forsitan vere perhibeantur*; XI, 23, 3 *quaeras forsitan*, vel ad participium ponitur ut VIII, 16, 2 *forsitan . . strepitu . . deterriti*; XI, 23, 7 *te desiderio forsitan religioso suspensum*. in omnibus ceteris libris semper *fortasse* scriptum est, excepto, nisi fallor, uno loco de Plat. et eius dogm. I, 7, 14 *et alia initia inveniri forsitan posse*. novae vero formae leguntur *fortassean* de deo Socr. 5, 9 *inter Troianos . . et fortassean inter Graecos proelio cognitos*; apol. 34, 9 *fortassean peracute repperisse vobis videbamini*; ib. 76, 21 *fortassean adhuc vidua*, vox familiaris Varroni, Gellio[2], atque *forsan ne* apol. 56, 2 *forsan ne*[3]) *ob hanc*

[1]) Conf. Plin. ep. VI, 23, 1. [2]) Conf. Ferd. Handi Tursell. II 721.

[3]) Brantius correxit *fortassean*.

divini contumaciam non inducat in animum, quam usurpaverunt Ter. Liv. Verg. Ovid. Hor. Mart. in Asclepio denique, quem librum spurium esse constat, *fortasse* nusquam invenitur, bis *forsitan* sequente indicativo ut in metam.: 12, 9 *aliis forsitan videtur esse deridendum;* 28, 13 *in vita forsitan fuerunt celata, dum viverent.*

si res ita comparantur, ut altera removeatur altera praeferatur, Cicero et antiquiores *potius—quam* posuerunt. ita in metam. particula rarissime coniungitur II, 17, 15 *glabellum feminal rosea palmula potius obumbrans de industria quam tegens verecundia.* IX, 41, 30 vero *dedere potius quam discrimen proprii subiret capitis* intelligendum est *quam* ut *quam ut* [1]). in floridis et apologia nihil frequentius quam ea coniunctio est: cf. flor. p. 22, 10 *consummare potius animam quam historiam;* 25, 12; 27, 3; 28, 1; 31, 13. apol. 3, 7; 5, 1; 15, 19 *imaginem suam cuique visendam potius in lapide quam in argento, magis in tabula quam in speculo;* 19, 6; 20, 2; 23, 8 etc. de Plat. et eius dogm. II, 18, 16 *parendi potius quam iubendi officia sortitum;* nec rarius eadem apud Frontonem invenitur. Apuleius vero simili ratione coniunctione *magis . . quam* sententiae partes distinuit in omnibus scriptis, ut docent loci met. II, 8, 26; VII, 13, 7 *colligatos adhuc vino magis quam vinculis;* IX, 12, 11 *scissili centunculo magis inumbrati quam obtecti;* X, 2, 20; XI, 30, 30. flor. p. 15, 23; 16, 16; 18, 6; 26, 2. 11. apol. 15, 19; 98, 14. neque ita loqui optimi oratores vitaverunt.

consentaneum quidem est orationem apud iudices publice habitam sive quasi sit habita fictam et nervos et aculeos oratorios ac forenses requirere, qui fabulis Milesiis ad voluptatem vulgi confectis deesse possunt, sed ad easdem regulas in apologia, floridis, philosophicis scriptis particularum usus directus est, ad aliam certam normam in metam. redactus, ita ut nequaquam ex orationis natura sermonis dissimilitudo explanetur. ut *potius—quam* formulam in met. semel exstare monstravimus, similiter etiam *ut . . ita* semel intextum est I, 12, 29 *ut lacrimae saepicule de gaudio prodeunt ita et in illo nimio pavore risum nequivi continere* ac ne eo quidem loco duae eiusdem condicionis res aequiperantur; praeterea *ut . . et* coniunctum est VI, 6, 5 *ut passeres et ceterae quae dulce cantitant aves.* in ceteris vero Apulei libris *ut . . ita* tam frequenter componuntur, ut omnes enarrare locos nullam utilitatem habeat: cf. v. gr. flor. p. 1, 1. de deo Socr. 13, 11 *ut loco*

[1]) conf. Handius l. l. IV 512.

regionis ita ingenio mentis. apol. 1, 8; 3, 15; 14, 4; 21, 21; 46, 24; 65, 5. de Plat. et eius dogm. II, 24, 18.

quae si cui levioris momenti videantur esse, de particula *aut* quae disputabimus, meliora docere posse confidimus. *aut* enim in omnibus metamorphoseon libris semel exstat, *aut . . aut,* ita ut duae res graviter disiungantur, nusquam scriptum est, sed ea significatione ubique *vel — vel*, etiamsi tertium aliquid exclusum est. IV, 25, 28 *laqueus aut gladius aut certe praecipitium procul dubio capessendum est* omnes codices consentiunt. sed quod in Eyssenhardti editione II, 9, 8 legimus *quid cum capillis color gratus et nitor splendidus inlucet et contra solis aciem vegetus fulgurat vel placidus renitet aut in contrariam gratiam variat aspectum* Groslotius emendatione restituit, nam duo codices Laurentiani *at in contrariam gratiam variat aspectum* tradunt. quam coniecturam neque Groslotium arbitror facturum fuisse nec posteriores probaturos, si particulae rarum in metam. usum docti viri animadvertissent. scilicet recte pro *at* aut *et* scribendum est, quod quamquam inde a nono saeculo in plerisque codicibus nota & excipitur, tamen omnibus temporibus etiam plene literis exaratum reperitur, aut *vel*, cuius notam *l* librarii saepe male intellexerunt. quid quod in unoquoque ceterorum scriptorum et *aut* et *aut . . . aut* ut alterum alteri respondeat, solito more usurpatum est eorum auctorum, qui disiunctivarum particularum usum ad certas regulas redegerunt. in floridis ita octies simplex particula legitur, quinquies *aut . . aut*: p. 1, 5 *neque enim iustius religiosam moram viatori obiecerit aut ara floribus redimita aut spelunca frondibus inumbrata aut quercus cornibus onerata aut fagus pellibus coronata.* 22, 19; 26, 13; 30, 16; 36, 4. *de deo Socr. aut . . aut* 18, 12 *aut ingrata auguria Heleni aut incredita vaticinia Cassandrae;* 20, 19 *aut vox aut certe cuiuspiam vox diceretur;* 20, 22 *aut nescit unde ea exorta sit, aut in ipsa aliquid addubitat aut eam quiddam insolitum . . demonstrat habuisse.* in apologia simplex sexies et vicies, *aut . . aut* undecies legitur 15, 15; 17, 4; 21, 12; 33, 16; 36, 10; 47, 17; 51, 20; 54, 21 *aut ego subiectum dicerem aut remedio acceptum aut sacro traditum aut somnio imperatum;* 56, 18; 92, 18; 96, 2. in duobus denique de Platone et eius dogmate libris simplex decies, bis cum *vel* coniunctum invenitur II, 22, 30 *nec angetur . . . quod . . . vel illam aegritudinem propter eum, qui est emortuus, suscipiat . . aut sua gratia;* I, 7, 14 *et alia initia inveniri forsitan posse aut quae deo nota sint vel ei qui sit diis amicus*

omnibus mss. *aut quae* traditum est, quod sola V man. 2 in *ait quae* mutavit. nec recte puto Goldbacherum eam lectionem praetulisse, quoniam altero loco ea coniunctio probatur[1]). restat, ut *aut . . aut* ex II cp. 2, 22 *aut vero bono incitatur aut eo quod videatur bonum;* II, 16, 7 *aut deest aliquid aut redundat* exscribamus. atque in aliis quoque libris, in quibus philosophae quaestiones tractarentur, *aut* locum habuisse optime ex fragmento perspicimus, quod Priscianus I 511, 18 Hertz. ex Phaedone de anima Latine facto servavit. constat vero *vel — vel* pro gravi disiunctione *aut — aut* vulgaris omnium sermonis proprium fuisse, sicut Draeger l. l. II 136 apud posteriores saepius *vel* inveniri breviter monstrat, ubi voces sint oppositae. neque vero contendat quisquam forte ita factum esse ut metamorphosibus nunquam particula insereretur, ceteris scriptis abunde ex grammaticorum regulis. sed ea ipsa, quam illustravimus, condicio tam lucide ostendit auctorem certa ratione elocutionem mutavisse, ut apud alios quoque cavere oporteat, ne temporibus vel regioni adscribamus ea, quae sunt singuli hominis acuti et subtilis propria.

atque ab omni parte Apuleium in singulis libris particulas discernere constituta via ac ratione optime fortasse ex interiectionum usu cognoscitur. particula enim, quae vim veritatis adseverat, in met. formam *hercules, mehercules,* rarissime *hercule* (I, 3, 24; IV, 2, 7) habet. in rhetoricis autem scriptis *hercule* et vox contracta *hercle* solita est, *hercules* vel *mehercules* repudiatur. legitur enim flor. p. 12, 8 *non hercule penuria laudis;* de deo Socr. prol. p. 3, 4 Goldb. *et est hercule formido.* apol. 40, 12 *omnium rarissima et hercule memoranda.* 72, 10 *dixissem hercule;* 74, 9 *utinam hercule possem;* 78, 7; 81, 5; 98, 14. flor. p. 23, 13 *hauddum hercle reperio;* apol. 16, 14 *hercle non satis novi;* 35, 13 *diu hercle perpessus sis;* 44, 14. in met. vero ea particula cum saepe ita ponitur, ut ea vox repetatur, cui summa vis inest[2]), tum maxime in sententiis per formulam *non tam . . quam* oppositis priori parti additur[3]). nihil in ceteris libris simili modo adiunctum est. ceterum in his Apuleius Ciceronis iudicium secutus esse videtur, quod cognoscimus ex orat. 47, 157 *impetratum est a consuetudine, ut peccare suavitatis causa liceret. et*

[1]) conf. Hand. l. l. I 548. Hildebrand. ad met. V, 28 (vol. I p. 380).
[2]) cf. IX, 21, 29; X, 11, 15; XI, 12, 17.
[3]) cf. III, 4, 16; VIII, 17, 14; IX, 22, 16; 37, 21.

posmeridianas quadrigas quam postmeridianas libentius dixerim et mehercule quam mehercules. apud Petronium autem, cuius satiram ut communes civium mores praestare ita ad eorum sermonem cotidianum adspirare notum est, semel *hercule,* semel *hercules,* ceteroqui *mehercules* formam evolutis reliquiis invenies. Fronto denique omnes particulae formas adhibuit promiscue, saepissime vero *hercule.* — sed revertamur ad nostrum: in rhetoricis libris res ita adfirmantur, ut alius deus quasi testis vocetur adposita formula *medius fidius,* quae iam Catoni usitata erat, a Cicerone autem frequentissime usurpata est ac ne a recentioribus quidem plane aliena est[1]). flor. p. 13, 8 *omnis virtutes ita effingit . . ut medius fidius admirabilior esset in iuvene quam in te parta laus;* apol. 1, 6 *quo ego uno praecipue confisus gratulor medius fidius;* 67, 16; 99, 20. in met. *medius fidius* nusquam legitur, sed eadem sententia aliquoties *pol* positum est (I, 8, 17; 24, 4), quam vocem soli comici poetae usurpaverunt. addamus denique interiectionem *heus* quoque, quae ex vulgari sermone deprompta est, tantum in metam. legi[2]) I, 3, 21; 13, 6; 15, 29; 22, 8. II, 10, 2; 18, 8; 23, 14; III, 5, 1; VII, 22, 6; VIII, 10, 10; 26, 6; IX, 33, 6; X, 16, 9; atque *heu* V, 12, 9; X, 2, 2; 22, 18. Fronto semel ita locutus est p. 75, 3 N. *sed heus tu videbis.*

sed iam satis haec de particulis, quae non plane vitatae sunt in iis libris, a quorum proprio sono prorsus abhorrent: venimus nunc ad eas, quarum usus in singulis scriptis velut artis limitibus cohibetur. ac primum *adaeque* tantum in metam. legi admonemus, et id item saepe atque *aeque,* quae quidem particula in omnibus scriptis solita est. IV, 8, 27 *iuvenes adveniunt alii, quos incunctanter adaeque latrones arbitrarere;* VIII, 31, 18 *canis adaeque venaticus latenter invaserat;* X, 2, 19 *qui adaeque iam duodecimum annum supercesserat.* vocabulum *adaeque*[3]) Plautus ex vulgari lingua desumpsit, neque quisquam ante Apuleium illum usum imitatus est. atque in comoediis fere semper cum negationis verbis construitur, sed nunquam ita, ut vidimus, apud Apuleium, nunquam iis locis, qui mihi praeterea noti sunt, apud Front. p. 210, 3 N. *pacis artibus vix quisquam Traiano ad populum, si qui adaeque, acceptior exstitit* et Mar. Vict. II, 2 (GL. VI p. 71, 30) *adaeque observatur.*

[1]) Front. p. 75, 20; 179, 3 exempli Naberiani.
[2]) cf. Koziol. de Apulei genere dicendi p. 318.
[3]) cf. Hand. l. l. I 135.

ut Graeci antecedentibus participiis, ut rerum forte accidentium lector ne oblivisceretur, in apodosi οὕτω posuerunt[1]) ita in met. creberrime post participia *sic* additum est, quae particula breviter sententiarum praecedentium vim comprehenderet atque oculis subiceret quasi denuo. nos similiter so dicimus. III, 1, 6 *complicitis denique pedibus ac palmulis in alternas digitorum vicissitudines super genua conexis sic grabatum cossim insidens ubertim flebam;* 15, 22 *pessulis iniectis et uncino firmiter immisso sic ad me reversa . . inquit*; IV, 15, 7 *ad hunc modum prioribus inchoatis sic ad reliqua fallaciae pergimus;* VI, 18, 10 *Charon protenus expetens portorium sic ad ripam ulteriorem deducit commeantes;* VII, 17, 28 *lapidibus additis insuper sic iniquitatem ponderis medebatur;* IX, 19, 16 *devorato pudore et dimota cunctatione sic ad aures dominae mandatum perfert*; 32, 5 *dorsum insidens sic hortum redire;* X, 26, 28 *vixque enarratis cunctis ad uxorem mandato saltem promissam mercedem mortis geminatae deposceret, sic . . effundit spiritum.* ac recte mihi Koziolius symb. ad critic. et interpretat. scriptorum Apulei minorum p. 28 sq. X, 23, 23 sic emendavisse videtur *plebeiam facie tenus praetendens humanitatem sic necessarium sanguinis sui munus adgreditur,* cum Eyssenhardtius post *humanitatem* interpungeret et a *sic* novum circuitum conglutinationemque verborum incipere significaret. — ex hac natione profecta est alia ei propinqua. ab initio enim enuntiationis positum *sic* valet idem quod *tum*[2]), ut vis insit nostri *in solcher Lage, unter solchen Umständen,* velut III, 3, 12 *tunc . . me orchestrae mediae sistunt. sic rursum praeconis boatu citatus accusator . . . exsurgit;* IV, 32, 20 *Psyche virgo . . deflet desertam suam solitudinem. sic . . miserrimus pater . . percontatur oraculum,* ubi Eyssenhardtius de fide mss. Fφ desperans *sic* in *sed* mutavit, Jahnius recte id, quod traditum est, retinuit. III, 21, 21 *fit bubo Pamphile: sic edito stridore querulo . . paulatim terra, resultat*[3]). aliter vero intelligendum est III, 5, 5 *sic salvi recedemus, si salvum in domo neminem reliquerimus,* ubi particula condicionalem vim habet, ut iam Cicero *ita* adhibuit exempli gr. de nat. deor. I, 2, 3 *haec . . tribuenda deorum numini ita sunt, si animadvertuntur ab iis,* poste-

[1]) conf. Kruegeri gramm. Graec. § 56, 10. 3.

[2]) cf. IX, 41 18 *quosdam commilitones nanctus istas tum clades enarrat suas*, ubi Lütjohannus act. soc. philol. Lips. III p. 469 *his tantum* mavult. — de notione vero cf. Lachmannus ad Prop. I, 23, 6 (p. 88. 89).

[3]) cf. Kretschmannus *de latinitate L. Apuleji* p. 100.

rius aliquoties Valer. Max.; *sic* vero primum ea significatione apud Horatium et Livium invenitur, apud recentiores rarissime[1]). multo audacius autem ab Apuleio VIII, 20, 30 dictum est *sic ad meae senectutis spatia validi laetique veniatis: decepto seni subsistite.* ac certe quidem falso Forcellinius in lexico docuit met. IV, 32, 20 et IX, 19, 16 *sic* pro *ideo* usurpatum esse (ut praeterea apud Plaut. Most. 2, 2, 20; Cic. ad fam. 13, 70; Marc. Cap. VIII § 803), qui loci ut recte comprehenderentur demonstravimus. neque vero particulam *sic* ad participia complectenda ab ullo alio scriptore Latino usurpatam esse mihi notum est, ad rerum praesentem statum designandum rarissime nec ab optimis posita est. atque ad id consideratio intendenda est Apuleium exceptis metamorphosibus neutro modo eius notionem variasse.

de tempore et de opportuna occasione more comicorum et recentiorum *commodum* refertur ad id, quod modo accidit, in met. frequentissime, in ceteris quinquies. nunquam vero in flor., apol., philosophicis enuntiatio cum *cum* coniunctione adnectitur, qua alteram rem altera excipi[2]) significetur, duas fere eodem tempore agi, velut met. IV. 25, 22 *iam commodum coniverat nec diu, cum lymphatico ritu somno recussa adflictare sese . . incipit.* praeter eum autem locum *et* in altera sententiae parte temporis rationes pro *cum* occupat: I, 11, 20 *commodum quieveram et repente . . ianuae reserantur;* 14, 10 *commodum evaserat et fores resurgunt;* II, 11, 17 *commodum meridies accesserat et mittit mihi Byrrhaena xeniola;* 16, 19 *commodum cubueram et ecce Fotis mea . . laeta*[3]) *proximat;* III, 1, 1 *commodum . . Aurora . . caelum inequitabat et me . . nox diei reddidit;* IV, 8, 26 *commodum cubuerant et ecce . . iuvenes adveniunt alii;* IX, 20, 26 *commodum . . Amori rudi litabant, commodum prima stipendia Veneri militabant . . et . . improvisus maritus adsistit.*

qui usus ex talibus coniunctionibus profectus videtur, ut Draeger docet l. l. II 24. 543, per quas ad idem tempus duae res referuntur[4]), ut apud Caes. de bello Gall. I, 37 *haec eodem tempore Caesari mandata referebantur et legati . . veniebant.* sed Apulei metam. proprium est particulam aliis antecedentibus quadrare, ubicunque quae proxime temporis spatio cohaereant conectantur.

[1]) cf. Draeger l. l. II, 725. 726.

[2]) cf. Hand. l. l. II, 100.

[3]) ex coniectura M. Haupti; codices *iacta*, quod Eyssenhardtius ut glossam delevit.

[4]) cf. metam. I, 18, 23.

neque enim solum *commodum . . et*, verum etiam *vix . . et*, *nec diu . . et*, *necdum . . et* Apuleius coniunxit in met. II, 23, 20 *vix finieram et ilico me perducit ad domum quampiam*; VIII, 18, 31 *vix haec dicta et statim lapidum congestus cessavit imber*; X, 6, 17 *vixdum . . sepultura fuerat explicata et statim ab ipso eius rogo senex foro se festinus immittit*[1]). ceteroqui eodem modo *et* a Vergilio et a Statio scriptum invenitur, nusquam *necdiu . . et* vel *necdum . . et* praeter VIII, 5, 6 *necdiu et eum furens aper invadit*; I, 19, 25 *necdum . . summum aquae rorem attigerat et iugulo eius vulnus dehiscit*; XI, 3, 18 *necdum satis coniveram et ecce pelago . . emergit divina facies*: quibus similis est IX, 22, 20 *sol subterrenas orbis plagas inluminabat et ecce . . adulter adventat*[2]). atque item emendandum esse arbitror V, 27, 18 *necdum sermonem Psyche finierat, e t illa . . statim navim ascendit*, ubi Jahnius *at* coniecit, quod librariolus aliquis propter eundem vocabuli *finierat* exitum omisisset. ac laetor quidem idem ac me Koziolium[3]) sensisse, sed falso idem vir doctus iis locis, quos enumeravimus, in libro de Apulei genere dicendi p. 320 adiecit de Plat. et eius dogm. II, 18, 21 *sperata quippe atque exoptata vix pauca et cum maxima aerumna proveniunt*, ubi *et* ut *et quidem* intelligendum est et cum *vix pauca* adiungendum, quod iam Goldbacherum eph. gymn. Austr. 1873 p. 737 adnotasse video.

sed ut *commodum . . cum*[4]) semel scriptum esse monstravimus, ita etiam in alia formula *cum* in met. ad temporis momentum transfertur, dico *nec mora cum* insequente verbi indicativo: II, 25, 1 *nec mora cum me somnus profundus . . demergit*; III, 9, 3 *nec mora cum . . ignis et rota . . inferuntur*; 28, 1 *nec mora cum . . globus latronum invadit*; IV, 4, 15; 18, 19; 19, 10; XI, 7, 13[5]). Draeger l. l. II, 543 *cum inversum* coniunctionem eo ritu usurpatam nominat: quae quamquam similiter omnibus temporibus scripta est, tamen huic certae formulae nihil simile invenio. in initio autem *cum* ut temporale adverbium collocatum est bis cum *ecce*[6]) particula: III, 18, 25 *cum ecce crapula madens . . tres inflatos caprinos utres exanimasti*; II, 25, 23 *cum ecce crepusculum: cum repente mustela mihi turbavit animum*, ubi alterum *cum* Lütjohannus act. soc. phil. Lips. III 496 in *tum* mutandum esse praeter necessitatem, ut mihi videtur, contendit; II, 16, 26 *cum ego iam vino madens . . inquam*. ab pedestris orationis scriptoribus, qui nobis exemplo sunt, abhorret is usus nec alibi apud Apuleium indagetur. sed nescio qua ratione Hildebrandius, Krueger, ceteri qui ediderunt, interpretati sint apol. 31, 16 *cum tamen nusquam apud eum marino aliquo et pisculento medicavit nec Proteus faciem . . nec Venus cingulum. at vos soli reperti estis . . qui vim herbarum . . in mare transferatis*, id quod equidem cogitatione complecti non possum. mihi vero persuasum est post *cingulum* tenui interpunctione incidendum esse, ita ut a verbis, quae insecuntur, apodosis incipiat. nam *cum* coniunctio in oppositionibus pro nostro *waehrend* saepius in apologia usurpata est[1]), *at* vero similiter ad apodosin positum est apol. 46, 7 *quodsi hic nescit . . at tu cede huc*. neque raro id alioqui in soluta oratione (ut Graecum ἀλλά post εἰ), si antecedunt sententiae condicionales vel concessivae. ipse enim Cicero ita scribit, siquidem negativa sententia est[2]).

particula *dehinc* in omnibus libris significationem adverbii *tum* habet, ut met. VIII, 18, 11; IX, 15, 3; XI, 13, 32. flor. p. 31, 15. de Plat. et eius dogm. II, 2, 4. sed forma *exhinc* pro *exinde* solum met. XI, 24, 29 invenitur *exhinc festissimum celebrare natalem*. ubi ceteroqui tradita est, apud Vergilium, Suetonium, Priscianum, codices dissentiunt ita, ut nonnulli *exin* praebeant. denique *prohinc* adverbium, quod causam significat, tantum in met. legitur III, 8, 29 *prohinc tormentis veritas eruenda*; 12, 8 *prohinc epulare vadimonium differamus*; V, 2, 5 *prohinc cubiculo te refer*; XI, 27, 22 *teletae discrimen interesse maximum: prohinc me quoque peti . . sentire deberem*. praeter eum locum[3]) Forcellinius *prohinc* ex Boeti epistolis citat. recte vero arbitreris vocabulis *exhinc* et *prohinc* eam notionem a vulgo in compitis familiariter sermocinante subiectam esse.

[1]) cf. Petron. cp. 122 *vixdum finierat cum . . intremuit nubes* in carmine de bello civili; cp. 136 *necdum superaveram cellulae limen, cum animadverto Oenotheam*; Varronis sexagesis fr. X Buech. = 19 Ries.

[2]) cf. Kretschmann. l. l. p. 112.

[3]) eph. gymn. Austr. 1870 p. 165 sq.

[4]) cf. Cic. ad Att. 13, 9.

[5]) Koziol. l. l. p. 319.

[6]) cf. idem ibid., p. 320 locum III, 18, 25 mutata incisione aliter comprehendit ac nos.

[1]) cp. 14, 4 *deest enim . . motus omnibus, cum in eo visitur imago mire relata.*

[2]) cf. Draeger l. l. II, 110. Koziol. eph. g. Austr. 1870 p. 165 recte quidem met. V, 27, 18 *at* ita usurpatum esse negavit, falso vero verbis impugnavit contendendo omnino non tale quid scriptum esse.

[3]) cf. Erdmann. *de L. Apulei Madaurensis elocutione* p. 12.

nonnunquam in metam. particulae cum negationis vocibus coniunctae sunt, quae ipsae omni aetate usitatae erant, in negativis vero enuntiatis ut comicis tantum placuerunt ita in philosophicis Apulei et rhetoricis scriptis prorsus repudiatae sunt. eum quoque usum ex civium familiari colloquio desumptum esse arbitror. dicitur enim de ea re, quae haud multo ante acta est *non olim*[1]) met. X, 9, 15 *furcifer iste me non olim convenerat*; XI, 15, 13 *da nomen huic sanctae militiae, cuius non olim sacramento rogabaris.* non unum aliud eiusmodi exemplum apud Forcellinium reperio. saepius item *utique* in negativis enuntiationibus usurpatum est in met. pro *omnino*, cuius usus lexica pauca exempla ex Livio, Horatio, Seneca, Quint. praestant. V, 31, 15 *nec vos utique facta latuerunt*; VI, 7, 17 *nec te praeterit utique*; 31, 20 *nec vos memoria deseruit utique*; X, 15, 6 *nec utique cellulam involare muscas*; 26, 8 *quae res utique te nequaquam offendit.* similiter apud Arnobium legitur p. 86, 11 exempli Reifferscheidiani *quod utique non essent*, in aliis sententiis frequentissime, sicut apud Apuleium met. V, 29, 11; 30, 23; VI, 31, 20; VII, 15, 4; 16, 28; IX, 11, 26; 23, 30; XI, 20, 1. nunquam vero in responsionibus pro Graeco *ναί* ut in antiquis Italae et Vulgatae versionibus, nunquam pro *dumtaxat*, quod particuia apud ICtos significari aiunt[2]), positum est. in rhetoricis Apuleianis certa codicum fide *utique*, nisi fallor, nusquam traditum est, sed restituit Krueger secutus Lipsium apol. 36, 14 *prome tu librum e Graecis meis, quos forte hic amici habuere, sed utique naturalium quaestionum, atque eum maxime, in quo plura de piscium genere tractata sunt,* quo loco mss. Fφ editio Vicentina a. 1488 *sedulique* habent. quae emendatio quamquam ad literarum formam proxime accedit, falsa mihi esse videtur, quod quidem *utique* cum in Apuleianis praeter metam. locum non habet tum eius notio ad totius enuntiationis vim parum accommodata est. ac nos quidem post *sedulique* lacunam factam esse incuria librariorum existimamus, ut saepe peccatum est ab iis qui codices Apuleianos exaraverunt[3]), quam exempli causa verbis explere conemur *[aliis porrexere]*. quibus melius tempus verbi *habuere* explanatur, quod si nos non sequaris, vix sanum arbitreris.

---

[1]) Hand. l. l. IV, 373. Kretschmann l. l. p. 105 conf.
[2]) cf. Rönschius Italae et Vulgatae p. 344.
[3]) cf. Lütjohanni editio libri de deo Socratis p. 35 sq.

restat, ut *adeo non* ad notionis alicuius vim immutandam in met. tantum coniunctum esse commemoremus. IV, 30, 6 *non adeo gaudens ista . . meos honores usurpaverit*; X, 1, 8 *via campestris nec adeo difficilis*; ib. 16, 7 *non adeo absurde locutus es.* haud raro vero insequente *sed* coniunctione in oppositionibus scriptum est[1]): IV, 14, 19 *non qui corporis adeo sed animi robore ceteris antestaret*; X, 5, 6 *non adeo mentiebatur . . sed fratrem fingebat scelere peremptum*; XI, 10, 12 *lucernam non adeo nostris consimilem sed aureum cymbium,* ut a Livio et Vergilio et Plinio. simile apud Frontonem id quod ex M. Caesaris epistola p. 66, 22 Nab. excerpsi *iter non adeo incommodum nos fecimus.* uno vero loco met. VII, 16, 8 *adeo* abundanter[2]) cum *sic* compositum est: *sic apud historiam de rege Thracio legeram . . adeo ille praepotens tyrannus sic parcus hordei fuit, ut . .* neque enim particula ibi aut cum pronomine coniuncta est aut ad sententiam exempli complectendam adhibita est. nam nunquam Apuleius in met. ad pronominum vim amplificandam *adeo* ita usurpavit, ut artius oratio cum iis conecteretur quae antecedunt, sed in apologia tantum pronominibus postpositum est 17, 1 *ego adeo . . neque scio neque laboro*; 19, 22 *id adeo evenit*; 54, 20 *tibi adeo permitto.* a comicis, Lucilio, Vergilio cum aliis quoque vocibus imminuta ita propria significatione *adeo* coniunctum est. antequam vero ad alia transeamus, in met. *adeo* sequente *ut* bis tantum (IX, 11, 31; X, 34, 23) positum esse addamus, quod in ceteris Madaurensis scriptis frequentissime legitur.

accedit, quod in met. vocabula alius radicis inveniuntur quam quae in ceteris libris idem valent vel novis formis adverbium et praepositio distinguuntur, quae in soluto aliorum sermone eaedem sunt. ita de rebus extra domum collocatis *foris*[3]) et *foras* solitae voces in metam. particula *forinsecus* pulsae sunt, quae inde a Plinio minore apud recentiores aetate auctores usitatior facta est, frequentissime apud ecclesiasticos reperitur[4]). locos Apuleianos inspicias met. III, 21, 13 *mox in altum sublimata forinsecus totis alis evolat*; IV, 12, 21 *prius maluit rerum singula per latiorem fenestram forinsecus nobis scilicet rapienda dispergere*; IX, 28, 6

---

[1]) cf. Kretschmann. l. l. p. 100.
[2]) idem l. l. p. 103. Koziol. l. l. p. 137.
[3]) cf. I, 21, 28; VIII, 24, 30.
[4]) cf. Hand. l. l. II, 704. Kretschmann. l. l. p. 64. Koziol. l. l. p. 313. Rönsch. l. l. p. 230.

his et pluribus verbis compellatum et insuper affatim plagis castigatum forinsecus abiicit; 34, 22 *mustelae mortuum serpentem forinsecus mordicus attrahentes*. quod contra in philosophicis et rhetoricis scriptis et *foris* et *foras* solitum est et similis notionis vox *extrinsecus* pro *ab exteriore parte* usurpatur, quae apud optimos scriptores, Ciceronem, Livium exstat, in met. non saepius quam semel XI, 11, 8 *urnula . . miris extrinsecus simulacris Aegyptiorum effigiata.* cf. flor. p. 36, 1 *navem . . bene intrinsecus compactam, extrinsecus eleganter depictam*; apol. 24, 22 *animo hominis extrinsecus in hospitium corporis immigranti*; de Plat. et eius dogm. I, 8, 27. 20; 9, 1; 17, 24; II, 2, 26; 23, 24. 26; 25, 15. praeterea Frontonem cito p. 18, 24 Nab. *gratiam sibimet alienam extrinsecus mutuantur*; Arnobium p. 32, 29 *rebus extrinsecus sumptis*; 83, 15; 239, 8; 249, 14.

manifestior etiam quaestio fit, quam proposuimus, usu particulae *coram*. quae in metam. adverbii tantum partes suscipit, ut docent loci III, 3, 10 *reum coram deprensum*; 19, 11 *coram magiae noscendae ardentissimus cupitor*; IV, 30, 16 *Psychen . . coram ostendit*; VI, 29, 18 *nos . . coram deprehendunt ipsi latrones*; VIII, 29, 22 *coram rem invasuri suam*; IX, 21, 18 *non quidem coram noxae prehensus*; X, 9, 27 *perlatam coram exhibeo*; 10, 7 *cum fidem suam coram lacerari videret*; 16, 26 *proxime consistens coram arbitratur*. 26, 4 *coram detento calice*; XI, 23, 11 *accessi coram et adoravi de proxumo*; 30, 6 *coram suo illo venerando me dignatus adfamine*. Draeger quidem l. l. I, 602 (645²) *coram* cum genetivo a solo Apuleio met. IX, 21 coniunctum esse docet *coram noxae prehensus*, quod nostra lingua vertit *auf frischer tat ertappt*: sed prorsus erravisse eum facile perspicitur, nam genetivus a participio *prehensus* pendet, cui *coram* adverbium adpositum est. pro praepositione vero Apuleius peculiarem formam finxit *incoram*, quam quod sequi solet casus genetivus, grammatici ut a substantivo aliquo *cora* ductam esse haud scio an falso efficiant[1]). legitur enim met. VII, 21, 26 *incoram omnium gestiebat inscendere*. IX, 10, 20 *incoram omnium aureum depromeret cantharum*; 15, 25 *iubebat incoram sui plagas irrogari*; X, 5, 13 *videbat incoram sui funerari*; verum X, 23, 7 *mecum incoram publicam populi caveam frequentaret* corruptum esse contendo, quamquam neminem adhuc in eo haesisse video, nam *populi* vocabu-

[1]) cf. Hand. l. l. III, 358.

lum, quod a nullo alio verbo nisi *incoram* pendere potest, per *publicam* a praepositione tam disclusum est, ut similia fortasse apud Arnobium, nusquam certe apud Apuleium inveniuntur. *publicam* igitur ut glossa delendum est et *incoram populi* scribendum. quae cum ita sint, quia in metam. *coram* semper adverbii, praepositionis partes *incoram* agit, emendandus mihi etiam videtur locus IX, 42, 16 *unus e commilitonibus casu fortuito conlimatis oculis ad umbram meam cunctos testatur incoram* et restituendum *coram*. neque enim insuetum erat raras voces, quae saepius apud eundem scriptorem lectae erant, in vulgarium locum falso substituere. Forcellinius vero a solo Apuleio particulam usurpatam esse confitetur et quidem, quod mireris, loco adverbii, quod sequeretur genetivus. sed Rönschius l. l. p. 235 alium locum ex Symmachi ep. 10, 7 profert *quomodo enim praeciperes, quod incoram positus improbasti?* quo quidem adverbium positum est. quamquam autem *incoram* ante Apuleium a nullo alio traditum habemus, postea uno loco, tamen particulam iudicandum est non ab ipso auctore inventam esse, sed ex vulgi cotidiano sermone adlectam. in philosophicis et rhetoricis libris *coram* et pro adverbio et pro praepositione, sicut Cicero scribere solitus est, reperitur. flor. p. 16, 9 *ibidem in loco celebri, coram, luce clarissima accubuit coramque imminuisset virginem . .* apol. 44, 21 *eum tamen vos carminibus meis subversum dixistis, quod forte me coram semel decidit*; 96, 2 *quas mihi aut coram aut denique in testamento gratias egisset*; 100, 5 *postea contumelias dixit coram*; de deo Socr. 16, 3 *coram . . mala averruncare*. ex Arnobio unum locum exscripsi, quo *coram* adverbium exstat p. 217, 6 Reiff. *coram et comminus contueri*.

iam vero particulae *enim* ante omnes una usurpatio nobis, quae memoretur, digna videtur. nam in met. Apuleius comicorum i. e. vulgarem linguam imitatus[1]) *enim* coniunctioni *quod* addidit, si condicio quaedam, de qua prius dictum est, insequentium vocabulorum sententia declararetur, ubi aut relativa vox aut *enim* abundat; nos similiter *weil nämlich* coniungimus. IX, 11, 25 *defixus haerebam, quod enim rebar ut minus aptum . . me ad . . leviorem laborem legatum iri*; 25, 28 *quod enim putarat*[2]) *ab ea profectum*; X, 23, 11 *quod enim sarcina praegnationis oneratam eam relinquebat*; XI, 19, 26 *religiosa formidine retardabar, quod enim*

[1]) cf. Hand. l. l. II, 376.

[2]) ut emendavit Koziol. ad critic. et interpret. p. 15. l. l. p. 147.

sedulo percontaveram difficile religionis obsequium; IV, 18, 27 *quod enim ex usu foret omnium: me solum . . cuncta rerum exploraturum sollicite.* similiter cum participio coniunctum est IX, 21, 22[1]) *opportune Philetaerus occurrens . . non enim deterritus . . invadit cum summo clamore Myrmecem,* atque III, 13, 21 *sui longe dissimilis advenit, non enim laeta facie nec sermone dicaculo,* ut locum Ch. Lütjohannus[2]) acute emendavit; Eyssenhardtius vero *nolens nec laeta facie* coniecit. sed mirum in modum per *enim* causa sequentis promissionis inducta est, cum exspectaveris *quia,* VI, 10, 7 *videris enim mihi tam deformis ancilla nullo alio sed tantum sedulo ministerio amatores tuos promereri: iam ergo et ipsa frugem tuam periclitabor.* nemo alius *quod enim* usurpavit, *quia enim* Plaut. Ter. Petron. cp. 51 Gellius XII, 5, 10. *nempe enim*[3]) Plaut. Quint. Plin. minor Tacitus in dialogo; *ut enim* atque *ne enim* solus Plautus[4]). sed simile aliquid in Asclepio inveni, libro Apuleio falso a multis adscripto, ubi *quicunque etenim* substantivum, quod respicitur, accuratius definit et explicat. puto locum 7, 26 *coniunctione deorum . . homines soli eorum dignatione perfruuntur, quicunque etenim hominum tantum felicitatis adepti sunt.* in philosophicis autem libris uno loco plane corrupto *quod enim* ab editoribus iniuria, ut mihi videtur, defensum est, quo quidem Hildebrandius libro Laurentiano *quid enim* traditum esse docet, Goldbacher vero de eorum mss., quae ipse contulit, egregiorum discrepantia nihil adnotat. enimvero certum est *quid enim* in antiquis codicibus exaratum esse, quod restituendum esse equidem arbitror. quod si probatur, in libro de Platone et eius dogmate II, 17, 23 ita emendetur: *cum igitur*[5]) *possessio mali ab imprudentibus capitur, usum eius et actiones oportet ab ignorantibus sustineri idcircoque peius*[6]) *est quam noceri:* q u i d *enim his rebus nocetur, quae sunt viliores, corporis et externis, quae vel imminui possunt vel fraudibus interire, inlaesis potioribus, quae ad ipsam attinent animam?* tamen ne sic quidem plane sanum locum esse concedo, quia non ideo nocere peius est quam noceri, q u o d quidquid alteri

---

[1]) cf. Koziol. l. l. p. 324.

[2]) act. soc. philol. Lips. III p. 499. codices: *nonens laeta:* F add. in marg.; $\overset{\textit{ens}}{\textit{noleta:}}$ φ.

[3]) cf. Ritschelius proll. in Plaut. Trin. p. LXXV.

[4]) cf. Draeger l. l. II, 164.

[5]) omnes editiones ante Goldbacherum *ergo.*

[6]) ita ed. Romana pr., codices *prius.*

peccatum admittimus, nescientes et quasi inviti flagitium committimus, sed q u a m q u a m ab imprudentibus omne scelus fit, tamen melius est iniuria ab aliis adfici quam ipsum inferre. itaque aut in *idcirco* corruptelam latere puto aut post *sustineri* aliquot verba intercidisse, quibus enuntiationis singulae partes recte conecterentur.

etiam supervacaneum in metamorphosibus exceptis paucis locis *rursum* sive *rursus* cum verbis a *re-* incipientibus compositum: I, 1, 5 *figuras . . . in se rursum mutuo nexu refectas;* III, 12, 13 *qui domum rursum reverterim;* 23, 20 *rursum exutis pinnulis illis ad meum redibo Lucium;* 23, 23 *rursus in facies hominum tales figuras reformare;* IV, 3, 8 *me retrorsus celeri gradu rursum in stabulum . . recipio;* 18, 26 *rursumque concito gradu recurrentes;* V, 15, 1 *rursum eas . . ventoso vehiculo reddidit;* VI, 19, 4 *rursus remeans;* 21, 6 *somno . . rursum in pristinam pyxidis sedem recondito;* 25, 12 *multis onustos rebus rursum . . reducunt;* VII, 11, 10 *non rursus recurres ad asinum;* 9, 22 *liceat rursum ad asinum redire;* 17, 11 *rursus molares illos circuitus requirebam;* IX, 20, 8 *rursum se reddidit quieti;* X, 2, 18 *rursum matrimonium sibi reparaverat;* 10, 5 *revalescente rursus;* 33, 1 *rursus, unde decessi, revertar ad fabulam;* XI, 19, 19; 21, 17; 23, 24 *rursumque ad templum reductam.* atque emendandum est VIII, 24, 17 *illa fortuna mea saevissima . . rursum in me caecos d e torsit oculos,* nam *detorquere* avertendi tantum vim habet, nunquam advertendi. quam ob rem quia Apuleius eiusmodi coniunctionibus abundat, praesertim cum *retorquere oculos*[1]) traditum sit in Ciceronis Cat. II, 1, 2 et Ovidi met. 10, 696, equidem illo loco *rursum . . retorsit oculos* censeo scribendum esse. is vero usus quamquam antiquioribus scriptoribus non prorsus ignotus est, tamen eius nimia frequentia ex vulgari sermone videtur deprompta esse[2]). acriter vero memoria complectendum est in ceteris Apulei libris haud semel particulam item usurpatam esse. apud Frontonem unus locus similis est p. 88, 16 Nab. *me rursum quasi renovant.* Arnobius vero ter, si recte numeravimus, particulam similiter coniunxit p. 9, 9 Reiff. *rursus refluunt;* 90, 18

---

[1]) cf. Burmannus ad Quint. decl. 8, 8 (= II p. 174). contra Val. Flacc. I, 120 *dixit et Haemonias oculos detorquet ad undas.* Ovid. met. 6, 515 *et nusquam detorquet lumen ab illa.*

[2]) cf. Reisigi scholae ab Haasio editae p. 803 adnot. Kretschmann. l. l. p. 30.

rursus . . reclamabunt cunctae gentes; 12, 4 *relaxata sunt abundantiis rursus* verbi syllaba incipiens praepositionis vim iam abiecit.

immo, quae particula in metam. inter eas est, quae frequentissime leguntur, in ceteris libris rarius alicui voci graviorem substituit[1]). at *immo vero* (*immo vero etiam* II, 22, 2; VIII, 15, 1; *immo vero et* VIII, 28, 28), quod in met. tricies[2]) exstat, aut *immo vel* (XI, 21, 8) aut duplex *immo . . immo vero* (I, 12, 14; X, 33, 11) nullo ibi loco reperitur. quod contra in met. deest coniunctio *immo enim* (apol. 52, 1; 85, 9 *iniuriae dico? immo enim sceleri adversum parentem nefando*; 86, 19) et *immo enimvero*[3]) (flor. p. 2, 5; 23, 2; 24, 21. apol. 100, 20; de deo Socr. 8, 4). haec autem vox, quae tantum antiquioribus auctoribus placuit, propter gravem sonum ab Apuleio rhetore videtur suscepta esse.

atque eadem de causa adparet Madaurensem vocabulum *impraesentiarum* frequenter in rhetoricis scriptis usurpavisse, qua in metam. abstinuit. flor. p. 13, 13 *Honorinum . . amor noster impraesentiarum tenet.* 23, 3 *nunc impraesentiarum libro isto ad hunc honorem mihi conscripto, ita ut soleo, publice protestabor*; 23, 15; 24, 1; 27, 23; 29, 8 *id ego cum ante alias tum etiam nunc impraesentiarum usu experior.* apol. 48, 20; 53, 13; 75, 7; 91, 5. de deo Socr. prol. p. 2, 2 G.; cp. 11, 5; 14, 18; 19, 23. in libris, qui ante Apuleium confecti sunt, haec particula rarissime (apud Cat. Nep. Tac.) invenitur, bis in vulgata quae dicitur literarum sacrarum versione, semel apud Minucium Felicem, Symmachum, in digestis[4]); ex Frontonis denique scriptis unum exemplum notavi p. 71, 6 Nab. *ego impraesentiarum sic me habeo.*

huc vero *exadversum* adiciamus, quod pro *ex adverso* scriptum est flor. p. 16, 12 *Samos Icario in mari modica insula est: exadversum Miletos*[5]); p. 21, 6 *sese quisque exadversum quam proxime collocat*[5]); apol. 16, 17 *cur cava specula, si exadversum soli retineantur, appositum fomitem accendant.* Cicero particulam ut praepositionem usurpavit insequente accusativo de div. I § 101, quem Nepos et Plinius, is qui maior aetate est, imitati sunt[6]),

1) cf. Kretschmann. l. l. p. 110.
2) semel apud Petronium (cp. 100), semel apud Frontonem (p. 156, 1 Nab.).
3) cf. Hand. l. l. III 232. Koziol. l. l. p. 184—189.
4) cf. Rönsch. l. l. p. 230.
5) codex φ correxit *ex adverso*.
6) cf. Draeger l. l. I 552 (595²).

adverbium apud Plautum, Sueton., Ammian. exstat, apud Frontonem p. 101, 6 Nab. *vidi te non exadversum modo sed locupletius.*

insuper id observavimus in metam. pro adverbio *ante* nusquam *antea* legi. quae plenior forma, quamquam *ante* non vitatur, saepius in apologia reperitur. omnibus vero locis adverbium temporis rationem significat neque diversa notio diversis formis subiecta est. cf. apol. 66, 15 *multa antea pericula vitae conflaverit*; 68, 4 *quicum antea nupta fuerat*; 74, 14 *quod antea nimio studio festinarat*; 98, 19 *cum antea tam ignotus illi fueris*; de Platone et eius dogm. I, 2, 24 *et antea quidem Heracliti secta fuerat imbutus.* neque vero nobis videmur nimii esse in investigandis Apuleiani sermonis differentiis contendentes tam parvulas quoque res ab auctore certa ratione satis distinctas esse.

similiter inter constructionem coniunctionis *quamquam* in diversis libris leve aliquid interest. nam ubicunque in metam. cum verbo finito constructa est, sequitur coniunctivus: III, 2, 21; 19, 12; IV, 20, 18; 22, 14; VII, 3, 8 *boavi non non, quamquam nimia rotunditate pendulas vibrassem labias*; VIII, 2, 2; 3, 27; 6, 16; 24, 18; IX, 11, 23 *quamquam vidissem frequenter.* X, 4, 31; 14, 12; XI, 27, 20. in rhetoricis autem scriptis haud multo rarius indicativus quam coniunctivus sequitur: apol. 17, 4 *quamquam modico prius dixerat me uno servo comite Oeam venisse*; 36, 18 *quamquam est iam praecipiti aevo et occidua senectute*; 56, 23 *quod quamquam dissimulare potui*; 48, 20; 59, 16; 60, 6 *quamquam sunt insolita audacia.* Petronius contra *quamvis* cum indicativo coniunxit. ac Draeger l. l. II p. 737 apud comicos semper indicativum sequi docet, item apud Ciceronem nisi potentialis vice coniunctivus positus sit, a posterioribus vero utrumque modum usurpatum esse, saepius coniunctivum, quem iam Varro scripsisset. hunc explicationis errorem correxit H. Jordanus symbol. critic. ad gramm. Lat. p. 268.

particulam *tum* Apuleius cum *etiam* in omnibus scriptis componit, si *tum* respondet antecedenti *cum* sive *tum*, velut met. VIII, 9, 21 *quae res cum meum pudorem tum etiam tuum salutare commodum respicit*; flor. p. 29, 7 *id ego cum ante alias tum etiam nunc impraesentiarum usu experior*; de deo Socr. 16, 3 *tum in somniis tum signis tum etiam fortasse coram*; apol. 38, 17; 40, 11; 42, 11. peculiari vero modo in metam. *tunc*[1]) *etiam* con-

1) de formis *tum* et *tunc* cf. Koziol. l. l. p. 299.

iungitur, si quid novum adseritur, ubi *praeterea* exspectaveris: III, 23, 13 *adiuro . . me nullam aliam mea Fotide malle. tunc etiam istud meis cogitationibus occurrit . .*; IV, 27, 17 *nam praeter quod diurnae quietis imagines falsae perhibentur, tunc etiam nocturnae visiones contrarios eventus nonnunquam pronuntiant;* VI, 4, 13 *contra voluntatem Veneris . . praestare me pudor non sinit; tunc etiam legibus . . prohibeor;* VIII, 5, 20 *et nos quidem cuncti pavore deterriti . . tunc etiam inermes atque immuniti.* ut vero Apuleius hanc coniunctionem in rhetoricis et philosophicis scriptis vitavit ita nemo alius Latinorum auctorum, qui nobis noti sunt, eam tradidisse videtur.

cum pleonasmo comici poetae *magis* particulam cum adiectivorum comparativo composuerunt. quem morem equidem non puto e Graeca lingua profectum esse[1]), ut Demosthenem *μᾶλλον φοβερώτερον*, Aristophanem *μᾶλλον ὀλβιώτερος* scripsisse notum est[2]), sed ex vulgari latinitate depromptum, quippe quod ubique vulgus notiones ita cumulare soleat. secuti vero sunt comicós recentiores scriptores (Valerius Maximus, Justinus), inter eos Apuleius in metamorphosibus. traditum enim est IX, 36, 9 *eo magis irritatiores secuntur.* XI, 10, 21 *quae videbatur aequitati magis aptior quam dextera.* Rönschius l. l. p. 279 eundem usum in antiquis divinorum librorum versionibus inveniri demonstrat, ut Mt. 12, 12 *quanto magis melior est homo ove*, ac similiter *plus* occupari. apud Arnobium legitur p. 19, 24 *et quis magis rectius horum feret invidiam nominum*; p. 165, 30 *ab hominibus magis nullis ignominiosius eos tractari quam a vobis,* quibus locis Reifferscheidius, ut mihi videtur, falso *magis* pro *potius* agere in indice grammatico confitetur: quod quidem ad tertium locum p. 39, 10 *vide ne magis haec fortior causa sit* recte quadrat.

atque item *perquam*[3]), comicorum vocabulum, quamquam eius vis abhorret ab ea constructione, in metamorphosibus cum superlativo coniunxit II, 7, 27 *quod naribus iam inde ariolabar tucetum perquam sapidissimum,* cuius unum similem locum Forcellinius citat ex inscr. apud Muratorium p. 953, 2 *parentes perquam infelicissimi.* sed alio modo particulae notio cumulatius augetur addito adverbio *sane* vel *oppido*, cuius usus exempla Reblingius programmatis Kiliensis a. 1873 editi p. 17 eruit, quo qualis esset

[1]) ut Handio videtur l. l. III 574.
[2]) cf. Kruegeri gramm. Graec. § 49, 7, 5.
[3]) cf. Hand. l. l. IV, 466.

natura et ingenium linguae Romanorum vulgaris monstrare conatus est. neque vero quae de eadem re Charisius iudicare dicitur, testis haud mediocris, praeterire fas est II p. 208 Putschianae editionis *quando comparativis vel superlativis iungere per velimus, interserimus quam: ut perquam optimus.* ita enim de Vitius in Forcellini lexico docet: cui cave ne temere credas. nam frustra apud Charisium ea verba quaesivi neque apud alium ullum Latinum grammaticum similia indagare potui. quae unde de Vitius sumpserit nescio. in ceteris Apulei libris *perquam* positivo additum est, ut ipse Cicero vocem usurpavit: flor. p. 17, 2 *ibi donarium deae perquam opulentum;* apol. 63, 8 *cum audirem sceletum perquam impudenti mendacio dictitari.*

contrarius usus particulae *quam* est, quae aliquoties quidem in metam. ad designandam notionis maximam vim more modoque omnis aetatis scriptorum superlativis additur: attamen pluribus locis eadem significatione positivo[1]) adicitur: II, 7, 12 *discede, inquit, miselle, quam procul a meo foculo;* 15, 13; 17, 12 *crinibus quam dissolutis;* 23, 27 *vide, oro, inquit, quam expergite munus obeas;* III, 5, 1 *heus, pueri, quam maribus animis et viribus alacribus dormientes adgrediamur;* 26, 10 *abigor quam procul ab hordeo;* IV, 3, 9 *adreptum me loro quam valido ad ansulam quandam destinatum;* V, 16, 15 *exordio sermonis huius quam concolores fallacias adtexamus;* 20, 14 *nisu quam valido noxii serpentis nodum cervicis et capitis abscinde;* VIII, 10, 10 *heus tu . . quam probe veste contectus . . fores meas accedas;* IX, 19, 7 *sed quam procul semotus et domum celeri gradu provectus videbat tamen decora illa monetae lumina,* quo loco simul concessiva quaedam condicio inest[2]); XI, 11, 8 *fundo quam rotundo.* in ceteris scriptis non uno loco *quam* eodem modo usurpatum est. neque vero dubito, quin vulgaris sermonis ea consuetudo fuerit, quam imitatus est Arnobius p. 237, 18 R. *poscit ordo quam paucis et sine ullis circumlocutionibus dicere.* aliter quidem de certis formulis *nimis quam, oppido quam* iudicandum est, in quibus et cuiusmodi similibus *quam* pro *quantum* ab elegantissimis auctoribus positum est.

vix autem alibi usquam *quam pote*[3]) cum adiectivis sive ad-

[1]) cf. Jordanus *de suasoriis* p. 28.
[2]) cf. Kretschmann. l. l. p. 99.
[3]) haud comparandum est Varronis sat. Men. Mani frgm. 6 Ries. (= XXII Buech.) *nec natus est nec morietur, viget veget ut pote plurimum* vel met. VIII, 23, 6.

verbiis ita coniunctum est, ut *quam (maxime), quantum fieri potest* significet, praeter metam. II, 11, 26 *adcubueram quam pote tutus ab uxoris eius adspectu*; atque recte mihi qui ante Eyssenhardtium edidere metam. I, 11, 13 scripsisse videntur *somno levata lassitudine noctis antelucio aufugiamus istinc quam pote longissime*. ille *quam puta longissime* scribit et in manuscriptis quid traditum sit, silentio praetermittit: certe etiamsi codices consentiunt, locus ita emendandus est.

venimus ad eam orationis quasi supellectilem, quam liberae reipublicae temporibus exeuntibus scriptores in quadrandis sententiarum partibus et numerose claudendis comparaverunt, ut circuitus orbe aequabili et copiosi sermonis illecebris aures audientium mulcerentur et iudicum fides attemptaretur. quae res in singulis enuntiatis et distinguendis et temperandis partibus efficitur adpositis quibusdam particulis, quibus tota verborum conglutinatio in aequum statum redigitur. ea lineamenta, ut ita dicam, orationis Apuleius in rhetoricis scriptis et iis quae ad philosophiam pertinent recto iudicio imitatus est, in metamorphosibus plane neglexit, quasi qui narratiunculas fingeret, ei satis esset ad communem multitudinis linguam accommodata edere. ita in comparandis rebus *potius . . quam*, in adaequandis *ut . . ita* rarissime positum esse iam supra demonstravimus: quibus nunc similia adicimus. Cicero, si duae res ad aequalitatem referuntur, formula *non magis . . quam* aut *non minus . . quam* delectatur, quam nos vertimus *ebenso sehr . . als* sive *ebenso wenig . . als*[1]. in metamorphosibus ea nusquam legitur, saepissime in ceteris libris, ut flor. p. 26, 11 *vox cohibita silentio perpeti non magis usui erit quam nares gravedine oppletae*. apol. 26, 10 *nec ulli temere inter Persas concessum est magum esse, haud magis quam regnare*; 80, 26 *insania scire se non potest, non magis quam caecitas se videre*; — flor. p. 10, 16 *non minus cultu visendus quam elaboratu mirandus*; p. 19, 20 *haud minus opportuni silentii laudem quam tempestivae vocis testimonium consecutus*; 22, 11; 24, 4; 26, 6; 27, 20; 29, 19. apol. 34, 18 *non minus insulse quam absurdum commentum*; 47, 21 *occulta non minus quam taetra*; 92, 14 *non minus suspectans novam domum quam ipsa iam ob unum divortium suspectanda*. cp. 24, 14 vero *haud minus quam Cyro maiori* iam a Muellero mus. Rhenan. vol. XXIII p. 449 et Sauppio nunt. Gotting.

[1]) cf. Hand. l. l. III, 567.

1865 p. 1555 *quam* emendatum sive deletum est. eadem constructio apud Frontonem invenitur p. 73, 24; 123, 22; — 115, 8; 177, 17; 220, 15 Nab.

ut verborum, quae modo dicta sint, melius audientes vel legentes meminerint, vocabulis nonnullis repetitis, in quibus summa vis inest, Apuleius in rhetoricis et philosophicis scriptis particulam *igitur* usurpat, nunquam in metamorphosibus. neque vero multi Ciceronem, qui item locutus est, imitati sunt[1]. legitur enim flor. p. 2, 14 *aquila enimvero cum se nubium tenus altissime sublimavit evecta alis totum istud spatium, qua pluitur et ningitur, ultra quod cacumen nec fulmini nec fulguri locus est, in ipso, ut ita dicam, solo aetheris et fastigio hiemis: cum igitur eo sese aquila extulit* . . p. 5, 16; 7, 13; 9, 6. apol. 17, 21; 58, 23. eodem modo *ergo* usurpatum est, quod quamvis in Ciceronis scriptis septies exstet, alioqui perraro *igitur* vocis partes suscipere Draeger l. l. II 175 docet: flor. p. 18, 13 *nec his artibus animi expletum mox Chaldaeos atque inde Brachmanos — hi sapientes viri sunt [Indiae gens est] — eorum ergo Brachmanum gymnosophistas adisse*[2]. cf. de deo Socr. 15, 14; eadem ratione *tandem* flor. p. 23, 10, *tamen* apol. 22, 12.

deest prorsus item formula *nisi forte* in metam., quae cum ironia dicitur: apud oratores ea trita est ac ne Petronius quidem eam vitavit, cuius satirae vulgarem latinitatem spirant, nedum Fronto vel Arnobius, qui rhetorum praecepta secuntur. in apologia autem legitur cp. 6, 8 *quaeso, quid habent isti versus re aut verbo pudendum? nisi forte in eo reprehendendus sum, quod Calpurniano pulvisculum ex Arabicis frugibus miserim*; 14, 24; 30, 15; 58, 1 *non est veri simile, nisi forte Crassus non in cubiculum reversus perrexit*; 66, 10; 89, 18 *non potes digitorum gestu errasse, nisi forte triginta annorum Pudentillam ratus binos cuiusque anni consules numerasti*.

denique placet Apuleio in rhetoricis scriptis coniunctio *siquidem*, quando sententiae quae antecedit nova condicio adiungitur: in met. particula ita non componitur. flor. p. 26, 18 *ipsius vocis hominis exercendi cassus labor supervacaneo studio plurifariam superatur, siquidem voce hominis et tuba rudore torvior et lyra concentu variatior*; apol. 25, 14 *quod tandem est crimen sacerdotem*

[1]) cf. Hand. l. l. III, 194. Kretschmann. l. l. p. 140.
[2]) de quo loco cf. Goldbacher *de L. Apulei floridorum origine* p. 32.

esse . . ? siquidem magia id est quod Plato interpretatur; 29, 25 *quis enim ab illis obsonare audebit, siquidem statuitur omnia edulia . . non cenae sed magiae desiderari;* 79, 16. de deo Socr. 8, 9. de Plat. et eius dogm. I, 10, 15 *tempus vero aevi esse imaginem, siquidem tempus movetur, perennitatis fixa et immota natura est,* cuius significatio concessiva est; II, 11, 8 *discrepes quippe a communi sententia, si non quidem ignores, quid inter pauperiem ac divitias sit.* hoc excepto semper indicativus sequitur, ut plerumque apud Ciceronem.

nonnullarum vero particularum vis in metam. ita attenuata est, ut fere coniunctionis *et, atque* locum occupare videantur. adeo proprio usu *denique*[1]) velut copulativa vox complura enuntiata conectit: met. I, 6, 18 *faciem suam iam dudum punicantem prae pudore obtexit. nec denique perpessus ego tam miserum aerumnae spectaculum iniecta manu, ut adsurgat, enitor;* 11, 9; 18, 30; 19, 11; II, 32, 18; III, 3, 24; 6, 13 *dirigitur proeliaris acies. ipse denique dux signifer ceterorum validis me viribus adgressus . . effligere lapide gestit.* 26, 27; 19, 18; IV, 5, 15; 9, 25; VIII, 3, 22; IX, 24, 17; X, 16, 22 saepius. ac similiter *iam* usurpatum est III, 29, 17; IV, 1, 15; 2, 3; 4, 17; V, 4, 24; 7, 22 etc. nunquam is usus particulae apud antiquioris aetatis scriptores reperitur, qui orationes perpoliverunt (excepto *iam primum,* quod item intelligendum esse puto) nec eius alibi apud Apuleium unum indicium est. sed met. III, 20, 27 *omnibus abiectis amiculis iacemus*[2]) *denique intecti atque nudati bacchamur in Venerem,* quo loco Kretschmannus l. l. p. 105 particulam post participium perfecti *sententiam iterum quasi repraesentare* putat, nihil aliud *denique* quam *tandem* significat.

vulgaris videtur esse coniunctio *iam faxo,* in qua respici prius tempus et consequentiam rerum Handius disputat l. l. III p. 126. quae invenitur apud Terentium, Ovidium, Petronium, apud Apuleium in metam. I, 25, 22 *iam enim faxo scias quemadmodum . . mali debent coerceri;* IV, 25, 4 *quodsi pergis ulterius, iam faxo . . viva exurare;* 30, 7 *iam faxo huius eam ipsius inlicitae formonsitatis paeniteat;* V, 30, 25 *iam faxo te lusus huius paeniteat;* VI, 23, 12 *iam faxo nuptias . . congruas.* aliquoties vero *iam* omissum est: I, 12, 14 *faxo eum sero . . ut . . instantis*

[1]) cf. Hand. l. l. II, 277. Kretschmann. l. l. p. 105. Koziol. l. l. p. 298.

[2]) sic Eyssenhardtius emendavit; priores *hactenus* (F *acten;*); Koziol. eph. gymn. Austr. 1870 p. 170 *actutum nos* experitur.

curiositatis paeniteat; IV, 6, 21 *et faxo vos quoque . . sedulo sentiatis;* VIII, 12, 3, ut simili modo a Frontone scriptum est p. 155, 11 Nab. *rursus faxo magistrum me experiare.*

adverbium *insuper,* quod in metamorphosibus tantum legitur, amplificationem significat earum rerum, quae iam prius sive admonendi gratia sive dissuadendi respectae sunt sive simpliciter adnumeratae, ut III, 7, 12; V, 6, 2 *ille novae nuptae precibus veniam tribuit et insuper quibuscunque vellet eas auri vel monilium donare concessit;* VI, 13, 17; VII, 17, 28; VIII, 28, 12; 29, 25; IX, 22, 9; 28, 5 *his et pluribus verbis compellatum et insuper adfatim plagis castigatum;* XI, 28, 27. haud raro ita *quoque* vel *etiam* adponitur: IV, 30, 14 *hunc quamquam genuina licentia procacem verbis quoque insuper stimulat;* VII, 23, 19 *cum alioquin exsectis genitalibus possit neque in Venerem ullo modo surgere vosque omni metu periculi liberare, insuper etiam longe crassior atque corpulentior effici;* IX, 21, 30. comici poetae adverbium saepe eadem notione amplexi sunt, Cicero nisi in epistolis nunquam, apud Frontonem cf. p. 13, 5; 51, 20; 126, 21. Apuleius vero simili significatione scripsit *super* VI, 10, 22 *ruunt aliae superque aliae sepedum populorum undae;* atque *ultro* II, 6, 4; VI, 17, 18 *ultro ad Tartarum manesque commeare cogeretur;* IX, 3, 28. sed propria ratione *insuper habere* pro *contemnere* usurpatum est metam. IV, 25, 5 *lacrimis istis . . insuper habitis* (cf. I, 12, 7 *meis amoribus subterhabitis*) quod ceteroqui ex Gellio, Itala Vulgataque[1]), digestis notum est: nos ex Frontone adicimus p. 65, 13 Nab. *denique visus es etiam mihi insuper habuisse cum ordinem verbi tui immutassem;* p. 207, 9 *sudorem in armis ut in ludicris insuper habere.* ut praepositionem denique Apuleius *insuper* cum accusativo construxit met. I, 25, 25 *et profusa in medium sportula iubet officialem suum insuper pisces inscendere;* VII, 18, 1 *insuper lumbos meos insiliens;* VIII, 5, 2 *insuper dorsum bestiae contorsit;* XI, 16, 9 *insuper fluctus libant intritum lacte confectum,* sicut apud Catonem, Vitruv., Verg., Colum. invenitur partim sequente accusativo partim ablativo. praeter metamorphoses vero ab Apuleio particula omnino non usurpata est.

ut *insuper* aliae quoque particulae, quae apud ceteros scriptores adverbii locum obtinent, in metam. praepositionum partes agunt. legimus enim *iuxtim* II, 13, 7 *ubi primum consaviatus*

[1]) cf. Rönsch. l. l. p. 371.

eum, iuxtim se ut adsidat effecit, aeque ac prius scribere ausus est Sisenna (ap. Nonium p. 127, 29—32 Merc.) *iuxtim Numicium flumen obtruncatur.* *intus,* quod Lucretius et Vergilius cum ablativo, Scribonius cum accusativo[1]) coniunxit, met. VIII, 29, 21 genetivum regit *intus aedium audito ruditu meo.* adde *longe* semel cum accusativo I, 19, 20 *haud ita longe radices platani lenis fluvius . . ibat,* semel cum genetivo constructum esse V, 9, 26 *longe parentum velut exulantes.* pro praepositione *obversus* in metam. usurpatum est II, 28, 5 *tunc orientem obversus incrementa solis augusti tacitus imprecatus.* adiectivum quidem apud poetas et recentiores invenitur (apud nostrum flor. p. 30, 20 *sophistarum argumenta obversa invicem . . inter se cohaerere*), sed praepositionis instar cum accusativo a nullo est coniunctum. restat, ut *retro* commemoremus, quod legitur VI, 8, 29 *siquis a fuga retrahere vel occultam demonstrare poterit fugitivam regis filiam . . conveniat retro metas Murcias Mercurium praedicatorem* i. e. ad eas circi maximi metas, quae prope aediculam[2]) Veneris Murciae sitae sunt, oppositae illis, quae ad carceres aedificatae sunt. ter similiter *vade retro me* in Vulgata reperiri monstrat Rönschius l. l. p. 399. nunquam in rhetoricis Apulei libris adverbii notio item immutata est, nempe quoniam a toto eorum sermone abhorret. nam eum locum, qui etiamnunc in omnibus lexicis citatur ex apol. cp. 50, 6 *ea . . tabes si foras corporis prospiravit,* iamdudum Pricaeus recte mihi *foras corpore* emendavisse videtur.

sed revertamur ad eas particulas, quae in solis metamorphosibus usurpatae sunt, quorum linguam scilicet ut aut priscae aut vulgares varie distinguunt. iam primum iis, quas supra protulimus, *protinus* adseramus, quae saepissime de ea re dicitur, quae suscipitur simul atque alia perfecta est: II, 14, 26 *haec eo adhuc narrante maesto Cerdo ille negotiator ,correptis nummulis suis . . protinus aufugit;* 24, 20; 25, 1; 31, 8; III, 13, 2; 18, 20; IV, 12, 20; 16, 15; 18, 23; 26, 27; 27, 23; V, 9, 20; 21, 20;

[1]) cf. Draeger l. l. I 621 (664[2]). Rönsch. l. l. p. 399.

[2]) eam aediculam intra murum circi, scilicet non exauguratam, fuisse anaglypho Fulginiensi demonstratur atque nummi temporibus Severi percussi imagine, de quibus docetur a Zangemeistero *annali dell' instituto* 1870 p. 245 sq.; Jul. Friedlaendero act. maior. academ. Berol. 1873 p. 67 sq.; H. Jordano *formae urbis* p. 17, descript. antiquae urbis I, 194. tota vero res optime illustratur lamellis aheneis servorum fugitivorum, quarum inscriptiones edidit Orellius 2830—2833, novas adiecit de Rossius *bulletino di arch. crist.* 1863 p. 25; 1874 p. 49 sq.

27, 21; 29, 4; 31, 10; VI, 15, 20; 19, 31: longum est omnes locos enumerare[1]). aliquoties supervacaneum cum participio *nec moratus* compositum est, ut VIII, 5, 28 *nec morati protinus insiliunt;* XI, 27, 6 *nec moratus conveni protinus.* apud Frontonem vero particula semel in fragmentis gratiarum actionis in senatu habitae pro Carthaginiensibus p. 260, 10 Nab. invenitur, apud Arnobium bis p. 11, 19; 201, 8. ea autem temporis notio, quae nihil a *statim* vel *ilico* voce differt, vix ante Ciceronis aevum percrebuit, post apud Quintilianum frequentissima est.

praeterea in illarum numero *subinde* est, quae apud Vell., Curt., Petron., Tac., Suet. nostrum *unmittelbar darnach* vel rarius *inzwischen* significat. antiquiores vero eam non usurpaverunt praeter Livium, quippe qui multis vocabulis abundet, quae Cicero vitavit. sed ea notio, quae sola in metamorphosibus expressa est, raro apud alios scriptores tradita est. usurpatur enim, siquid saepenumero repetitum dicitur, ut I, 10, 19 *quae cum subinde ac multis noceret;* III, 16, 18 *tune ultima non cessas subinde lectorum iuvenum capillamenta surripere?* 23, 10 *ad meum nidulum post illam pennarum dignitatem subinde devolem;* V, 30, 6 *comas quas istis manibus meis subinde aureo nitore perstrinxi;* VI, 14, 14 *et fuge et peribis subinde clamant;* VII, 15, 11 *frondosoque baculo subinde castigans;* X, 29, 19 *subinde curiosos oculos patente porta spectaculi prospectu gratissimo reficiens.*

inter obsoleta vocabula *inibi* numerandum est, quod exstat met. I, 21, 30 *inibi iste Milo deversatur;* II, 11, 30; VI, 18, 28 *inibi spiraculum Ditis;* VIII, 23, 26 *inibi larem . . pastores illi statuere decernunt;* 30, 8; X, 35, 3 *inibi portus etiam tutissimum navium receptaculum,* ubique pro *eo ipso loco* positum, ut apud Front. p. 60, 14; 94, 12.

comparativi adverbii *secus* formae in metam. *setius* vel *sequius* leguntur, *sectius*[2]) non invenitur. adserit enim *nec setius* simile aliquid antecedenti enuntiationi IV, 18, 17 *nec setius Thrasyleon . . prorepit cavea;* V, 1, 21 *nec setius opes ceterae maiestati domus respondent;* 27, 2 *nec setius et ipsa fallacie germanitatis inducta;* VI, 18, 16 *nec setius tibi . . quidam supernatans senex mortuus*

[1]) cf. Hand. l. l. IV 624. Koziol. l. l. p. 138. de antiqua eius orthographia cf. Ritschelius proll. ad Plaut. Trin. p. XCVII adnot.

[2]) de orthographia vocum conf. Fleckeisen. L capitorum p. 28; Brambach orth. Lat. p. 219. Corssen. de accent. elocut. vocal. linguae Lat. II 361 sq.

orabit; VIII, 10, 13; IX, 28, 9 *nec setius pistor ille nuntium remisit uxori;* XI, 28, 18 *cruciabar, nec setius tamen identidem numinis premebar instantia.* praeter hunc locum, quo *tamen* adiectum est, ubique ab initio ea formula posita est. atque recte in eundem modum Hauptius emendavisse mihi videtur V, 5, 8 *namque praeter oculos et manibus et auribus is nihilo setius sentiebatur,* ubi codex *F his nichil* praebet, Eyssenhardtius nimis insulse *iste Nihil* coniecit: quamquam illud non celandum est ceteroqui *nihilo setius* apud Apuleium nusquam inveniri. fortasse vero ibi *praeter oculos* ut glossa aliena delendum est. certe Haupti coniectura probabilior fit usu similis coniunctionis *nec eo setius* V, 13, 18 *fidei atque parciloquio meo perpendisti documenta nec eo setius adprobabitur tibi nunc etiam firmitas animi mei;* IX, 34, 13 *nec eo setius longe maius ostentum et quod omnes merito perhorrescerent exoritur.* scriptum autem est *nec setius* a Caesare, nunquam a Cicerone vel Livio, *nec eo setius* a poetis et recentioribus auctoribus, *nihilo setius* a comicis. at vero formae *sequius* vis a notione quam modo docuimus comparativi *setius* plurimum et dilucide differt. nam explicatur ea aliter aliquid factum esse atque speratum et desideratum, iniquius aliquid evenisse[1]). legitur enim IX, 29, 22 *quae res cum ei sequius ac rata fuerat proveniret;* XI, 29, 8 *de fide quoque eorum opinari coeptabam sequius;* X, 33, 17 *sic hercules et aliud sequius iudicium inter inclitos Achivorum duces celebratum* item Oudendorpi emendationem complector, quamquam Eyssenhardtius ex codicibus *sequens* restituit. neque rarius *sequius* in negativis enuntiatis usurpatum est: VIII, 11, 16 *nec sequius aliquid suspicatus;* X, 3, 17 *at iuvenis nihil etiam tunc sequius suspicatus;* XI, 6, 26 *nec . . figuram tuam repente mutatam sequius interpretatus aliquis maligne criminabitur.* apud comicos quidem is usus haud infrequens est, sed Cicero ad eandem sententiam exprimendam positivum maluit: ex recentioribus comicos imitati sunt Columella, Seneca, Fronto p. 74, 16 *alios de te sequius quid dicere perpeti*[2]); Arnobius p. 169, 9 *maiestatis sunt apud vos rei, qui de vestris sequius obmurmuraverint aliquid regibus.* duo vero praeterea Apuleiani loci respiciendi sunt, quibus *sequius* praeter metam. traditum est, apol. cp. 87, 23 et 99, 1. priore enim Krueger iniuria codicis φ fidem secutus est, quoniam *F*, a cuius lectionibus ubique proficiscendum est, recte positivum exaratum praestat:

[1]) cf. Kretschmann. l. l. p. 64.
[2]) vide etiam p. 96, 7.

dicat hic pius filius, quid in eo tempore secus agentem vel loquentem matrem suam propter insaniam viderit. restat posterior locus 99, 1 *enim*[1]) *longe sequius ratus fuerat, nec immerito,* qui quamquam mss. omnia congruunt, cum comparativus, ut monstravimus, in met. tantum usurpatus sit, emendandus est ita, ut *secus* restituatur. nam etiamsi fidem mss. ubique summa cum cura servandam esse existimamus, tamen quandoquidem Apuleium certa ratione diversum dicendi genus quaesivisse in diversis scriptis manifestum est, facilius quaedam mutare audebimus, quae errore librariorum irrepsisse possunt. neque vero, si id audacius videtur, totum iudicium tollitur, nam nonnulla vocabula, quae aut metamorphoseon tantum aut aliorum librorum sermoni convenire viderentur, interdum velut neglegentia perperam posita esse iam principio concessimus. neque ipsi id sentimus Apuleium ut alterum eius saeculi Frontonem quodvis vocabulum, quod ad totius generis colorem non quadraret, longa cum animi provisione reformidavisse, verum id illustrare conamur constituta ratione eum ea distinxisse, quae aut cotidiani sermonis propria aut rhetorum regulis congruentia diverso modo fingeret. quae vero in rhetoricis et philosophicis scriptis vulgarem latinitatem redoleant, ea magis temporis ab antiquis exemplis iam alienati esse duco quam auctoris artificiose ludentis, quem praestent metamorphoses.

copiosus delectus vocabulorum est in met. eorum, quibus rei veritas confirmatur. nam primum praeter *prorsus* et *plane*, quae in soluta oratione usitata sunt, peculiari modo omisso verbo *utcunque*[2]) scriptum est IV, 8, 14 *sed illum quidem utcunque nimia virtus sua peremit;* 13, 28 *totis utcunque patrimonii viribus;* 19, 9 *utcunque cunctis in domo visa pronuntiat.* V, 25, 12 *sauciam Psychen atque defectam utcunque casus eius non inscius . . permulcet;* VI, 31, 12 *certe calculo cunctorum utcunque mors ei fuerat destinata;* VII, 27, 11 *utcunque se praesumit innocentem;* VIII, 31, 22 *utcunque metuens altius;* X, 3, 12 *utcunque debitum sistens obsequium;* XI, 11, 6 *altioris utcunque . . religionis;* 14, 15 *utcunque divino monitu cognitis . . cunctis cladibus;* 15, 31 *utcunque fortunae caecitas dum te pessimis periculis discruciat.* ea vero vocabuli significatio raro expressa est nec ab uno alio scriptore tam multis locis; apud Petronium invenitur p. 67, 40; 79, 20 edit. minor.

[1]) Lütjohannus editionis de deo Socr. libri p. 36. 37 scripsit *etenim.*
[2]) cf. Kretschmann. l. l. p. 97.

Buech., apud Arnobium p. 130, 28 *et tamen possemus utcunque accipere . . has mentes*, ubi magis ad nostrum *immerhin* quadrat. quoties autem in ceteris Apulei libris legitur, pro *quomodocunque* dictum est (flor. p. 10, 6; 14, 1), cuius usus in met., nisi fallor, unum exemplum reperitur I, 20, 9. atque de Plat. et eius dogm. II, 26, 29, loco prorsus corrupto, quem Goldbacher act. menstr. acad. Vindob. LXVI p. 192 emendare conatus est *instituendos vero eos esse, utcunque non parentes nec uti sexus sed magistratus censuerint civitatis*, id quidem certum est *utcunque . . censuerint* adiungendum esse.

accedit vox familiaris in metam. *usquequaque*, quae aeque adiectivorum vim cumulatius auget: IV, 2, 3 *apud mea non usquequaque ferina praecordia . . arbitrabar*; X, 27, 34 *mulier usquequaque sui similis*; 30, 7 *usquequaque flavis crinibus conspicuus*; XI, 29, 1 *inopinatis et mirificis usquequaque imperiis*. a Cicerone haec particula cum verbis coniungitur; neque in ceteris Madaurensis scriptis ullo loco recte legitur, nam solum illum, quo tradita est, flor. p. 22, 8 *ut integrum et intemeratum esset vestrum beneficium, si nihil ex gratia eius petitio mea defregisset, id est ut usquequaque esset gratuitum* iam Floridus, vir ingenio acerrimus, emendavit recte agnoscens verba *id est — gratuitum* velut posterioris glossam delenda esse; ceterorum quidem editorum quin locus sanus esset nemo dubitavit. at Frontonem, quem eiusdem africitatis auctorem esse ferunt, hanc particulam, quam Apuleius in rhetoricis repudiavit, libere frequentavisse satis exempla docent p. 63, 8 *usquequaque verbis pulcherrimis elocutum*; p. 74, 20 *usquequaque ubique imagines vestrae sint volgo propositae*; p. 261, 33 (= ap. Charisium II p. 223, 8 Keili) *adest etiam usquequaque tibi natura scitus*[1]) *lepos et venustas*. in rhetoricis contra Apulei libris et philosophicis alia dictio celebrata est, quae in met. non reperitur, *usque adeo*, et absolute posita et insequente *ut*, sicut Cicero dictitare solet: apol. 36, 18 *usque adeo rebus meis curat*; 50, 18 *si usque adeo aucta est, ut etiam vigilantium capita offundantur*; 95, 9. de deo Socr. 6, 24 *non usque adeo . . seiunctos . . a nobis deos praedico, ut ne vota quidem nostra ad illos arbitrer pervenire*; 10, 27 *si usque adeo leves forent, ut ea quae omnino carent pondere*; 11, 24. quorum similia apud Arnobium sunt p. 37, 5 *usque adeo fuisse vanos . . ut, quae nunquam viderant, vidisse se fingerent*; p. 140, 21

[1]) ita Niebuhrius.

usque adeo res exigit propriatim deos scire; p. 224, 14; 225, 16; 236, 25.

prorsus vero ipsum in met. ut apud alios recentiores scriptores non solum nominum et verborum vim adfirmat, verum etiam *prorsus ut* omisso adverbio *ita* et *prorsus quasi*[1]) componitur. legitur enim VIII, 25, 3 *non mordacem . . sed prorsus ut in asini corio modestum hominem inhabitare credas*. — VIII, 27, 7 *simulabat sauciam vecordiam prorsus quasi deum praesentia soleant homines . . effici . . aegroti*; IX, 9, 17 *prorsus quasi possent tanti facinoris evadere supplicium*. in apologia quidem semel cum *ut* coniunctum est, sed ibi similitudo significatur, cp. 94, 6 *prorsus ut vir bonus dicendi peritus*, ut paulo post 98, 5 *plane ut* usurpatum est. metamorphoseon autem illi loco respondet apud Frontonem p. 178, 19 *prorsus ut nullus miles Plautinus . . praedicaret*.

per *plane* denique cum singula vocabula amplificantur tum etiam rara particulae significatione in met. pluribus rebus sive causis antecedentibus gravissima adiungitur et acerrima[2]), ita ut respondeat nostro *vollends, gar*: IV, 1, 18; VII, 2, 8 *nec exiguum scelerati monstrabatur indicium, quippe cum eadem nocte . . profugisset, . . iam et praesidium fugae facile suppeditasse . . plane servum eius repertum . . nil quicquam rerum talium esse confessum*; 19, 19 *nec quicquam videbatur aliud excogitare puer ille nequissimus, quam ut me quoquo modo perditum iret . . et plane fuit, quod eius malitiam . . stimularet*; XI, 6, 27; 23, 27. sed cavendum est, ne apol. 8, 11 eodem modo interpretemur, ubi *plane quidem . . censeo* inter se cohaerent.

in minutissimis vero etiam rebus diversus particularum usus expressus est ita, ut coniungantur inter se diverso modo quaedam in met. et ceteris scriptis vel adnectantur diverso. nam si quid ex compluribus locis vel undique susceptum esse narratur, Apuleius in met. scribere solet *hinc inde* more Plin., Suet., Tac.[3]), velut II, 19, 3 *epularis sermo percrebuit . . et cavillus hinc inde*; 23, 25 *crinibus antependulis hinc inde dimotis*; 30, 23; III, 28, 3 *auxiliis hinc inde convolantibus*; 29, 26; IV, 35, 20. simili ratione composuit *hac illac*[4]) pro nostro *nach allen seiten* VIII, 4, 17 *genis hac illac iactatis*. sed antiqui scriptores, si eodem modo ad-

[1]) cf. Hand. l. l. IV 619.
[2]) cf. Kretschmann. l. l. p. 104.
[3]) *hinc illinc* apud Ter. et Catull. 68, 133.
[4]) ἀπ. λεγ.

verbia adiunxerunt, copulam interposuerunt: id quod Cicero in epistolis tantum aliquoties neglexit, si vulgari sermoni indulsit. atque noster in philosophicis libris optimos auctores secutus est, cf. de Plat. et eius dogm. II, 3, 2 *hinc atque inde permixta esse*; de deo Socr. 10, 3 *nunc enimvero pendulae et mobiles huc atque illuc vice navium in aeris pelago ventis gubernantur.* eandem autem dictionem apud Arnobium invenimus, quem in aliis saepe metamorphoseon sermonem aemulari monstravimus, p. 247, 12 *auxilia hinc et inde praestabunt*; — p. 195, 25; 200, 7 *huc atque illuc clunes torquet.* ex Petronio optime in ea re tota disserendi via perspicitur eius, qui ipse liberales doctus artes et literis institutus vulgi familiare colloquium imitari studeat elocutionis levibus illis differentiis parum observatis: nam p. 67, 13 edit. min. Buech. *huc atque illuc vectatur*, p. 78, 9 *convertebat huc illuc obnoxiam ratem*[1]) scripsit. Apuleium vero id quoque consulto fecisse clarius adparere mihi ea re videtur, quod alia adverbia sine copula conglutinata in omnibus scriptis reperiuntur, siquidem eadem a Cicerone et aliis oratoribus non repudiata sunt: *ultro citro* enim et met. I, 5, 23; VIII, 22, 16 et de deo Socr. 6, 3 exstat. semel in metam. — id hic breviter adiciamus — *undeunde* omisso verbo usurpatum est V, 30, 1 *solacium undeunde*, ut similiter a Marcello Empirico praef. *adnotationibus fartum undeunde collectis.*

praecedenti enuntiationi *utinam* in metam. cum *atque* adnexum est II, 31, 2 *atque utinam comminiscaris*; III, 25, 22 *atque utinam parassem*; VII, 25, 4 *atque utinam asinus .. quiret dare.* ceteroqui vero, si artius enuntiata conectuntur, particula aut cum *quod* coniungitur aut relativi pronominis alicui casui postponitur: flor. p. 8, 5 *quod utinam pari exemplo philosophiae edictum valeret*; p. 29, 2 *quod utinam mihi pro amplitudine auditorii prolixa oratio suppeteret*, ubi vulgatam lectionem iniuria a Kruegero improbatam esse censeo; apol. 4, 24 *quod utinam tam gravia .. crimina vere mihi opprobrasset*; 22, 5; 96, 25; de deo Socr. prol. p. 3, 25 G. *quod utinam .. huic quoque vocem tribuisset.* — flor. p. 12, 6; 13, 9. apol. 72, 10; 97, 18. ceterum his locis praeterita semper tempora secuntur. Cicero vero quoniam et *atque utinam* et *quod utinam* scribendo variavit neque ab alio in his certas regulas tentas esse scimus, Apuleius primus fortasse eam coniunctionum differentiam nimia arte effinxit.

[1]) cf. Tac. ann. I, 56 *huc illuc ferens arma.*

superest, ut pauca de synonymis particulis addamus, quas Apuleius in met. persaepe ad notionem unius augendam composuit. omnes vero locos accurate exscribere hic non propositum est, quandoquidem Kozioli[1]) diligentia fere universi collecti sunt, sed secernere, quae hinc in metam., illinc in ceteris scriptis tradita sunt atque experiri, num forte certae auctoris regulae ex diverso usu erui possint. in rhetoricis igitur scriptis leguntur *quasi velut* de deo Socr. prol. p. 2, 14 G., *quippe etenim* apol. 72, 16 *facit omnia circa honorem meum observanter .. : quippe etenim videbatur sibi peridoneum maritum matri repperisse*; *verum enimvero* flor. p. 15, 8; 18, 9; 33, 15; apol. 43, 4; 68, 15. de deo Socr. 20, 13. de Plat. et eius dogm. I, 18, 12; II, 23, 17; *nunc impraesentiarum* flor. p. 23, 3; 29, 8; *igitur proinde* flor. p. 28, 19; *tum post hoc* de Plat. et eius dogm. II, 20, 23. nequaquam vero in horum numero putandum est *certe quidem* flor. p. 32, 22; de deo Socr. 15, 5, quod nostro *sicher wenigstens* respondet[2]) vel *tandem aliquando* de deo Socr. 23, 9, quod *endlich einmal* nos vertimus. denique apol. 73, 8, ubi codices servaverunt *vix ab eo tantulam moram impetramus, dum prius ipse uxorem duceret .. tunc deinde ut nos coniungeremur*, recte Kruegerum *tunc demum* emendavisse equidem arbitror. sexies igitur synonymas particulas ibi compositas esse concedimus, ex quibus *verum enimvero* Ciceronianum est, *quippe etenim* rectius ea ratione intelligitur, ut *quippe* absolute positum sit, cum sequens *etenim* causam explicet, cur non mireris[3]). certe vero quattuor coniunctiones restant, quae per pleonasmum ab Apuleio fictae sunt. quae res cum ita se habeat, recte is videatur efficere, qui in his nihil inter singulorum librorum sermonem interesse contendat, quoniam metamorphoses abundare synonymis notum est. at unum praeterit: praeter *verum enimvero*[4]), quod Ciceronianum esse noscimus, nullam illarum synonymarum particularum coniunctionem in metam. exstare, quae in philosophicis et rhetoricis scriptis inveniatur, nusquam in his eandem legi, quae in metam. usurpata sit. una quidem in omnibus libris celebrata est, *at vero*, quippe quae omnis aetatis auctoribus usitata sit. id vero casu et fortuito factum esse posse

[1]) l. l. p. 131 sq. cf. Kretschmann. l. l. p. 101—103.

[2]) ut in met. *equidem certe* VIII, 10, 3; *certe vel* VI, 14, 20; *certe saltem* VII, 18, 15.

[3]) cf. Draeger l. l. II 168.

[4]) id semel in met. II, 6, 14 legitur.

plane nego: quod contra inde patere mihi videtur cum in aliis tum in his synonymis Apuleium certa ratione sermonem in diversis scriptis variasse. atque id quoque non nihil intersit philologorum neque Frontonem neque Arnobium usquam eas voculas usurpavisse quas Apuleius in rhetoricis, nisi forte apud Arnobium p. 57, 12 *post deinde* Apuleiani *tum post hoc* similem esse iudicatur. sed eas quidem praetulerunt, quae in metam. sunt. novam vero coniunctionem Fronto formavit *tum praeterea* p. 160, 6; 188, 20; 222, 3, quae ubique in initio enuntiationis est, Arnobius p. 40, 20 . . *nam* . . *enim*. sed haec praeter rem. in metam. aliae, quas modo indicavimus, particulae insolito modo abundanter compositae sunt hae: *tandem denique* II, 15, 6; III, 22, 29; VIII, 7, 19; X, 14, 16; *adeo sic* VII, 16, 8; *hactenus adhuc* IX, 22 4; *vel saltem* VI, 16, 12; *dehinc tum* II, 14, 26[1]); *frustra nequicquam* VIII, 16, 33; *en ecce* I, 1, 11; VIII, 26, 25; X, 9, 27; XI, 15, 10[2]); *ergo igitur* I, 5, 29; II, 18, 5; 28, 18; III, 19, 3; IV, 2, 26; V, 11, 20; VII, 19, 25 etc.[3]), septies decies. Draeger l. l. II, 175 ita disputat, quasi saepius etiam in aliis scriptis usurpatae sint. iis vero locis, quos Kretschmannus l. l. p. 102 citat de dogm. Plat. I, 193. 207. 211. 214. 217. IV (quid hic numerus?) 257 Oud. etc., omnibus *atenim* scriptum est. apud Arnobium *itaque ergo* p. 247, 16 legitur, *ideo ergo* apud Fulgentium myth. III, 5. *statim protinus* met. VIII, 7, 13[3]); *etiam quoque* VII, 26, 26; XI, 27, 22, idem apud auctorem Asclepi 11, 32, apud Frontonem p. 101, 12; *sed interim*[4]) VI, 21, 8.

simili ratione duo adverbia[5]) coniuncta sunt aut interposita copula aut omissa: in met. *longe longeque*[6]) XI, 3, 4, apud Frontonem p. 143, 20; *magis magisque* III, 9, 9; V, 23, 2; VIII, 3, 24; IX, 20, 31; XI, 21, 24; cf. Front. p. 234, 13; *procul ac procul* VII, 2, 5; *diu diuque* V, 20, 2; XI, 20, 4; *iam iamque* III, 14, 17; VIII, 29, 24; 31, 21; *usque et usque* IX, 38, 6; *iam iam* I, 16, 18; 25, 18; V, 9, 5[7]), quod habet indignationem sive miserationem, ut apud Front. p. 119, 15. in flor. p. 22, 7 *iamiam sudoro ad-*

---

[1]) Arnobius *tum deinde* p. 74, 15; 84, 15; 90, 22; 194, 18; 248, 11.

[2]) cf. Reisig. l. l. p. 804 (§ 458). Koziol. l. l. p. 149. 145.

[3]) cf. Lütjohann. act. soc. phil. Lips. III p. 501.

[4]) vid. Reblingium l. l. p. 24.

[5]) cf. Koziol. l. l. p. 131.

[6]) vid. Bentleium ad Hor. serm. I, 6, 18. Jordan. *de suasoriis* p. 29.

[7]) cf. etiam IX, 35, 17 *quantulum qnantulum* . . *auxilium*, ubi alterum in F erasum est.

fatim corpore diutule obrigui videtur in cod. φ alterum *iam* punctis suppositis deletum esse: sed in textu retinendum esse Kruegero adsentior. ut *iamiam* etiam *satis et satis* (flor. p. 16, 7) atque *etiam et etiam* (flor. p. 33, 3. Front. p. 66, 19; 152, 6. Arnob. p. 191, 19) a bonis scriptoribus usurpatum est: hae vero duae coniunctiones in metam. desunt.

accedunt vocabula quae alio modo cumulata sunt, ut *certo certius*[1]) IX, 41, 30; II, 7, 10[2]). *nimium nimius* VIII, 7, 3. *minimo minus* I, 4, 1[3]). quin ea abundantia vulgaris latinitatis propria fuerit, nullum dubium esse potest. cuius modi in reliquis libris ne unum quidem exemplum invenitur, utpote cum apol. 99, 12 *ni bonae uxoris prolixam liberalitatem circa me nimio plus aequo coercerem* verba *plus aequo* recte ut glossam a Scriverio uncis inclusa esse mecum iudicetur.

priusquam vero ad alterum diversitatis genus transeamus — ita enim bifariam materiam disponere conati sumus — nonnulla de duarum praepositionum peculiari usu adicienda sunt. placuit enim Apuleio in met. finito sermoni enuntiationem sequentem formula *et cum dicto* adiungere pro *haec ubi dixit*: cf. I, 6, 16; 16, 22; 17, 3; 18, 6; 22, 6. 16; 23, 24; II, 5, 12; 10, 7; 15, 10; 24, 7; 28, 22; III, 13, 25; 15, 21; VI, 20, 27; VII, 28, 25; VIII, 19, 22; IX, 7, 5; X, 22, 22; similiter *cum fine sermonis* III, 14, 16; *cum termino sermonis* V, 24, 31. quos omnes locos accuratissime Koziolius l. l. p. 318. 319 contulit et recte ab iis secrevit flor. p. 19, 18 *cum dicto opus est*. ac comparari potest cum illis apud Frontonem p. 237, 20 *carminis fine cum verbo in mare desilit*. — iam vero si quae personae in metam. ita verba faciunt vel agunt, ut condicio quae dicitur reciproca exsistat, aliquoties *secum* usurpatum est ut *inter se*: III, 5, 32 *secum iam de inhabitantium exitio deliberantes*; IV, 5, 5. 12; V, 9, 22; 16, 4; VI, 26, 24; 31, 8; VIII, 30, 31 *multa secum prius collocuti;* X, 5, 23 *ac dum de oblationis opportunitate secum noxii deliberant homines*. in rhetoricis scriptis is praepositonis usus nusquam reperitur. quod contra in iis haud raro *cumprimis* coniungitur more Ciceronis, si comparantur homines vel res cum aliis, qui praecipue excellunt[4]), ut flor. p. 5, 10

---

[1]) Arnobius p. 25, 28 *omni vero verissimum est certoque certissmum.*

[2]) ex Oudendorpi coniectura. cf. X, 28, 21.

[3]) aliter intelligendum est flor. p. 14, 11.

[4]) flor. p. 30, 1 *cum primis rhetoricae repertoribus perfacundus;* Gellius XVII, 2, 14. cf. Hand. l. l. II 172.

cumprimis hoc spectandum esse, quid in theatro deprehendas; 7, 15 *cumprimis Alexandri illud praeclarum*; 24, 9 *cumprimis commemoravit inter nos iura amicitiae*; apol. 7, 23 *diceret suo more, cumprimis cui ulla fandi cura sit*; 56, 10 *nonnullos et cumprimis Aemilianum istum*; 61, 6. de deo Socr. 22, 13 *cumprimis mirandum est.* in metam. *cumprimis* nusquam invenitur, ter *inprimis* scriptum est IV, 6, 23 *mons horridus .. et inprimis altus fuit*; 14, 20; VIII, 15, 11 *idque vel inprimis observitare.* Fronto vero eas quoque formas miscuit, ut saepius iam ea vocabula, quae met. propria, et ea eum confudisse monstravimus, quae rhetoricorum Apuleius praestituta differentia posuit: nam et *inprimis* scripsit et *cumprimis* p. 74, 26 *hae literae tuae cumprimis indicio mihi fuerunt quanto opere te diligam*; p. 89, 3; 212, 15.

ad rei praesentem statum significandum Apuleius in metam. formulam habet *e re nata*, qua subito urguente necessitate sive consilium capi sive fortiter agi declaratur: IV, 3, 7 *cum viderem canes et modo magnos et numero multos .. in me convocatos exasperari, e re nata capto consilio fugam destino*; 11, 26; 14, 9; V, 8, 14 *nec tamen Psyche coniugale illud praeceptum ullo pacto temerat .. sed e re nata confingit esse iuvenem quendam*; IX, 6, 20; 21, 11. IX, 40, 23 a Stewechio coniectura veri non dissimili *e re* restitutum est. *e re nata* autem Terentium Adel. 295 scripsisse notum est: Cicero in epistolis *pro re nata* dictitabat, sicut Fronto p. 118, 18.

quibus familiarem in met. coniunctionem *procul dubio*[1]) addo, quae de eo usurpatur, quod certissimum pronuntiatur IV, 3, 4 *tunc igitur procul dubio iam morti proximus*; 25, 29 *laqueus aut gladius aut certe praecipitium procul dubio capessendum est*; VII, 26, 12 *quam rem procul dubio sentiebam ego illius ursae dentibus esse perfectam*; VIII, 13, 25: cuius dictionis similis est *nec dubio* IX, 2, 11.

sed haec hactenus. ita in exordio totam materiam dividimus, ut cum adhuc de iis particulis disseruerimus, quarum formae diversae aut in met. solis aut in ceteris Apulei libris inveniantur, nunc de iis disputandum sit, quae in omnibus quidem legantur sed prorsus diversa in singulis notione sint. sed accurate ordinem servare non potuimus, quoniam saepe duo genera permisceri ac conturbari manifestum erat. iam vero ea quae restant pauca sunt, quamquam nonnulla gravissimi momenti, quae sola quae-

[1]) cf. Hand. l. l. IV 594.

stionem, cuius hac dissertatione mentionem fecimus, solvere et diiudicare possint. atque cum praesertim in praepositionum usu substiterimus disputationem interrumpentes, nunc de iis praepositionibus quaerere pergimus, quae in omnibus libris usurpatae sunt, verum vulgari modo in met. tantum. ita *circa* — ut ab ea incipiamus — et de loco dicitur et de animi cogitatione ad aliquam rem delata[1]) ubique, de tempore vero, quae significatio non ante Augusti tempora expressa est, solis in metamorphosibus. atque ubicunque praepositio ad temporis rationes transfertur, cum adverbio *ferme* coniuncta est uno excepto loco III, 21, 10 *circa primam noctis vigiliam.* cf. I, 11, 20 *circa tertiam ferme vigiliam*, item VIII, 16, 18; IV, 1, 9 *circa diem medium ferme*; VIII, 30, 28 *noctem ferme circa mediam*; IX, 30, 33 *diem ferme circa mediam*; XI, 1, 11 *circa primam ferme noctis vigiliam*: quae formulae in nullo alio libro quam Apulei metam. exstare videntur; similis apud Petronium reperitur p. 55, 30 ed. min. Buech. *fere circa mediam noctem*, diversa vero eius vis est apud Livium 36, 7, 1 *circa hanc fere consultationem.* atque praeter eam coniunctionem *ferme* in met. bis legitur II, 22, 6; IV, 22, 16 ad numeros positum, qui parum subtiliter computantur, in reliquis scriptis undecies, sed nunquam *circa .. ferme* coniunctum est. ceterum forma *fere* apud Apuleium rarissime tradita est, semel met. III, 3, 25 *fere iam tertia vigilia*, semel apol. 97, 1 *lintea ducentorum fere denariorum.* — de loco denique *circa* in metam. non solum praepositio verum etiam adverbium occupatum est VIII, 19, 16 *circum capellae pascentes*[2]); X, 34, 9 *pascentes circa capellas*; semel *circumcirca* XI, 3, 6; *circumsecus*, Apulei proprium, II, 14, 27; V, 17, 28; XI, 16, 30. nusquam adverbium in ceteris Apuleianis legitur, at vero in Asclepio invenitur 27, 30 *omniaque circum inspicit.*

ut *circa* ita *propter* in metam. et praepositio et adverbium ad propinquum locum refertur, velut VI, 25, 14 *lapis propter viam positus.* praeter eum vero locum praepositionem minus usitate substantivo postpositam esse plerique, ut mihi videtur, non recte iudicant: II, 23, 24 *quam propter adsistens*; IV, 4, 20 *rivulum quendam serpentis leniter aquae propter insistens*; V, 28, 10; VIII, 1, 10 *ignem propter adsidens*; 13, 28 *capulum propter adsistens*; IX, 30, 8 *cubiculum propter adstantes*; X, 21, 25 *lumen propter*

[1]) cf. Hand. l. l. II 66.
[2]) cf. Koziol. l. l. p. 338. infra apud nos p. 46.

adsistens[1]). ac Koziolius quidem l. l. p. 339, quoniam verba *adsido, insido, insisto* ab Apuleio ipso et ab aliis auctoribus similia cum accusativo coniuncta sint, confitetur hic *propter* adverbium esse posse. neque vero equidem toto animo adsentiri ei possum verisimilius praepositionem videri, quamquam apud Tacitum eam aliquoties substantiva sequi scio, apud Ciceronem pronomina: maxime enim mihi persuadetur adverbium esse ea re, quod nunquam a verbo seiunctum est, nec minus loco IV, 4, 20, quo quattuor vocibus a substantivo separatum est. neque alia ulla praepositio ab Apuleio nominibus postposita est: quae Koziolius de eo usu protulit, reicienda sunt. nam VIII, 19, 16 *quem circum capellae pascentes opilionem esse profecto clamabant* accusativus *quem* non ex *circum* pendet sed ad *opilionem esse* referendus est. nec minus de altero loco Ascl. 17, 6 — neque is in Apuleium cadit — in errorem inductus esse mihi videtur, quia *subter* ibi certe adverbium est. sed conferas ipse: *cum quemcunque in ea summum subter despiciendi causa delegeris locum.* ab Arnobio quidem etiam *cum, in, pro, ab, de* praepositiones substantivis postpositas esse, praesertim cum adiectivum sequeretur, tam notum est ut singulos locos enumerare supervacaneum sit. adverbium autem *propter* apud Apuleium sine dubio putandum est IV, 12, 8 *propter iacere;* IX, 23, 20; IV, 18, 19 *propter quiescere.* in rhetoricis et philosophicis scriptis *propter* ubique ut praepositio causam agendae rei sive actae significat, nunquam propinquum locum.

formula *in faciem, in speciem* in metam. quaevis similitudo explicatur II, 17, 13; III, 29, 6; VIII, 16, 27; X, 30, 14; 31, 26. quin etiam omisso substantivo *faciem* vel *speciem* sola praepositio similitudinem significat[2]) II, 4, 9 *in cervum ferinus*; III, 24, 3; IV, 5, 2 *iacensque in mortuum;* VI, 29, 15 *Iuppiter mugivit in bovem.* atque item ex adiectivis pendet *in* significans, ad quam quaedam qualitas speciem accedat I, 4, 7 *puer in mollitiem decorus;* 19, 21 *argento vel vitro aemulus in colorem.* is usus raro apud antiquos poetas, saepius apud recentioris aetatis auctores reperitur. singulari denique modo *attonitus in aliquam rem* compositum est met. II, 26, 18; XI, 14, 24 *in aspectum meum attonitus;* 20, 9 *in proventum prosperiorem attonitus* atque similiter *obstupefactus* III, 9, 21 *in contrariam faciem obstupefactus haesi.*

[1]) cf. Hildebrandi adn. ad met. IV, 4.

[2]) cf. Hand. l. l. III 326. Kretschmann. l. l. p. 119. Lütjohann. act. soc. phil. Lips. III p. 456.

designatur vero ita ea res, quae in admiratione inicienda vel in terrore incutiendo efficax fuit: aliter enim *in,* quo modo animus subito spectaculo quodam vel facto tactus sit, explanat in coniunctionibus *in amentiam attonitus* III, 22, 27; *in stuporem attonitus* I, 8, 19.

adverbium *versus* sive quae forma rarior est *versum* cum aliis loci adverbiis coniungitur in rhetoricis et philosophicis scriptis de deo Socr. 8, 25; 9, 13 *sursum versus* atque apol. 75, 3 *undique versum,* quod praeterea met. IV, 5, 4 legitur: illud Ciceronianum est, hoc non ante Iustinum et Gellium dictum[1]). sed in met. Madaurensis inusitata coniunctione particulam aliis adverbiis postposuit, ut *quoquoversum*[2]) II, 2, 25; VIII, 27, 21; *quaqua versus* IV, 6, 26; *poneversum* II, 9, 13 pro nostro *hinterwärts*[3]). cum praepositionibus vero *(ad, in),* qui Ciceronis mos est, nusquam *versus* in met. compositum est, sed ipsum ut praepositio accusativum regit: IX, 21, 14 *iusso . . Myrmece . . forum versus adtrahi*[4]). X, 13, 21 *literas Romam versus perlaturus;* XI, 26, 3 *Romam versus profectionem dirigo.* Cicero tantum in epistolis aliquoties[5]) *Romam versus* scripsit. ac semel quidem in met. II, 4, 9 apud Eyssenhardtium legitur *curioso obtutu in deam versum proiectus,* sed ibi *versum* Oudendorpi coniectura est, cum mss. *sum* traditum sit, ubi quidvis aliud latere potest. neque vero in philosophicis Apulei scriptis *versus* unquam ut praepositio usurpatum est, fortasse praepositioni adverbium adiectum de deo Socr. 12, 22 *qui nunquam ad dolorem versus finibus suis pellitur*[6]); de Plat. et eius dogm. I, 16, 8 *in cruoris habitudinem versum* certe accusativus participii passivi putandus est.

ut apud nonnullos posteriores scriptores *alias* in locum particulae *alioquin* succedit, ita in metam. invenitur VIII, 30, 9 *vir principalis et alias religiosus;* IX, 39, 3 *maerore permixtus et alias Latini sermonis ignarus.* gravior autem causa ita adiungi videtur quam quae antea cur aliquid factum esset explicavit. atque ita ab *alioquin* differt, ut hoc semper ad prius, *alias* ad posterius loco

[1]) cf. etiam Koziol. l. l. p. 283.

[2]) *quoquoversus* apud Caes. et Cic., item met. XI, 30, 14.

[3]) cf. Cato apud Charis. p. 214, 28 sq. Keili.

[4]) Cic. de am. 25, 96 *in forum versus.*

[5]) cf. Draeger l. l. I 555.

[6]) ex coniectura Scaligeri: codices *usus.* adverbium vero, non participium voluit, nam relativam vocem a feminino *aequabilitas* pendentem fecit.

adiectivum ponatur. VII, 16, 28 vero *alias* ut glossa ad *alioquin* additum est, ut recte Koziolius vidit eph. gym. Austr. 1870 p. 169, id quod Eyssenhardtius coniectura *rivales* sanare conatus est. uno praeterea loco IX, 5, 3 *dolium semiobrutum sed alias vacuum* significatio particulae tam infirmata est, ut ad *tamen* vim proxime accedat. in ceteris contra scriptis aut ad tempus transfertur (item met. IV, 22, 6; VII, 13, 5) aut rarius ad locum.

adhuc relicum est de duarum particularum differentia disserere, qua ea, quae nunc disputavimus, novis argumentis comprobantur atque quaestionem et vere proponendam esse et recte solvi posse confirmatur. id enim particularum *equidem* et *interdum* usu docetur. in metamorphosibus *equidem* his locis scriptum est: I, 1, 13 *haec equidem immutatio vocis stilo respondet*; II, 13, 9 *quam olim equidem nobis exoptatus advenis*; IV, 2, 16 *quos equidem fragrantes minime .. appellant*; V, 1, 22 *ut equidem illud recte videatur .. caeleste palatium*; VII, 9, 31 *quorum poterit unus magnis equidem talentis, ut arbitror, puellam istam praestinare*; VIII, 10, 3 *istud equidem certe magnopere deprecanti concedere necesse est*; X, 1, 28 *miles ab praesaepio nullo equidem contradicente abducit*; XI, 24, 5 *domuitionem comparo vix equidem abruptis ardentissimi desiderii retinaculis*; IX, 2, 20 *post multum equidem temporis somnum humanum quievi*; 4, 10 *salutares vere equidem aquas hauriebam*. tantum duo novissimi loci ita comprehendi possunt, ut *equidem* pro *ego quidem* positum sit. at vero cum omnibus ceteris tam multis simplex *quidem* designari pateat, praesertim quod his duobus ipsis eadem notio melius intelligatur, breviter usum ita complecti licet, ut statuamus Apuleium in met. nunquam *equidem* pro *ego quidem* cum verbi prima persona coniunxisse, sed si forte *ego* subiectum sit, *equidem* alius adverbii vim adfirmare. frequentissime vero ita particula cum adiectivo sive adverbio composita est, ut significatio eius acrius distinguatur. III, 27, 18 vero Hildebrandi coniecturam sequor, qui *quod corollis roseis* e t *q u i dem recentibus fuerat ornatum* emendavit, quae sententia recte exspectatur. neque vero id addere nos obliviscamur, si quis in colloquiis semet ipse alii cuidam opponat, vocabula in metam. secreta scribi *ego quidem*, ut III, 7, 9 *ego quidem — at ille*; V, 24, 21 *ego quidem .. ipse amator advolavi tibi*. — in rhetoricis Apulei et philosophis scriptis particula exstat flor. p. 12, 6 *quae utinam possem equidem .. offerre*; 23, 2 *gratiam .. quam ubique equidem et semper praedicabo*; 27, 7 *equidem etsi*

fidibus adprime callerem non nisi confertos homines consectarer; 31, 7 *rationem .. quam equidem non didici modo, verum etiam experiundo comprobavi*; apol. 1, 1 *certus equidem eram*; 14, 20 *equidem scio*; 20, 15 *possum equidem tibi .. controversiam facere*; 21, 25 *equidem didici*; 23, 22 *neque enim dubitassem equidem*; 28, 13 *possem equidem .. perorare*; 30, 8 *equidem non magis arbitror*; 32, 23 *nolo equidem .. tibi dicere*; 35, 13 *equidem .. illorum stultitiam ridebam*; 43, 21 *lego equidem*; 55, 24 *possum equidem pluribus disputare*; 56, 8 *equidem nullo unquam periculo compellabar*; 59, 14 *equidem .. eum hesterna die animadverti*; 80, 6 *quantum equidem animadverti*; etiam 94, 7 *scio te, Maxime, libenter eius literas auditurum, equidem si perlegam: mea voce pronuntiabo* Kruegerum recte vulgatam lectionem *et quidem* emendavisse arbitror, prorsus falso Hildebrandium II p. 621 explicavisse; de deo Socr. 20, 1 *quod equidem arbitror .. signa daemonis sui usurpasse*. his omnibus locis *equidem* pro *ego quidem* dictum esse manifestum est. de Plat. et eius dogm. II, 20, 7 traditum est codicibus *nihil horum possit nocere sapienti, quae opinantur ceteri mala esse. equidem sapientem illum conscientia sua fretum securum .. dicit futurum, quod .. nihil morose vel difficulter excipiat*, quam lectionem miror ab omnibus editoribus textui insertam esse. nam cum nunquam *equidem*, si tantum valet quantum simplex *quidem*, ab initio ab Apuleio positum est tum totus sententiarum conexus claudicat. explanatur enim ea enuntiatione, c u r sapienti nihil mortalium nocere possit, et incipiens *equidem* ad sequens *quod* spectat, quae condicio plane obscura fit, si *equidem* servatur. quod contra omne dubium tollitur, tota sententia aperta est, si id restituitur, quod nos coniectura persequimur, *et quidem*, coniunctio Apuleio familiarissima.

quae cum ita sint, quoniam vidimus *equidem* ab Apuleio in rhetoricis libris undevicies pro *ego quidem* usurpatum esse, in metamorphosibus undecies, quoties exstaret, in locum simplicis *quidem* particulae successisse, profecto in iis rebus scriptorem certam legem et regulam observavisse constituendum est. itaque etiamsi fidem mss., ubicunque fieri potest, accuratissime conservare solemus, tamen de Plat. et eius dogm. II, 26, 12 *in hac equidem* (civitate) *easdem puerorum nutricationes, easdem vult esse artium disciplinas* nos *equidem* in *quidem* mutabimus, quamquam omnes codices congruunt. ac facile quidem ex *hacquidem* factum est *haccquidem*, inde *hacequidem*. ceterum de frequenti huius particulae permutatione cum *quidem* atque *et quidem* in codicibus et

libris typis exscriptis cf. Ferd. Handi Tursellinus II p. 436. — Henricus Jordanus symb. critic. p. 314—336 particulae usum per omnes scriptores executus, qui aetatem suam optime quasi repraesentant, monstravit *equidem* in soluta oratione temporibus liberae reipublicae et imperii primis saeculis, in carminibus inde a Ciceronis aetate tantum pro *ego quidem* usurpatum esse, sicut antea iam Terentius eam posuisset, a qua consuetudine ii primi aberravissent auctores, qui in vulgaribus dictionibus se exercerent sive austeram quandam orationem Ciceronis liquido dicendi generi praeoptarent. ex illa vero usus diversitate, quae in Apulei scriptis clare patet, effici posse videtur etiam secundi p. Chr. n. saeculi temporibus eam differentiam literatos homines ipsos sensisse atque in dicendi officinis egregiorum rhetorum *equidem* pro *ego quidem* usurpare discipulos doctos esse, cum vulgus Romanum omni aetate *equidem* et *quidem* eodem modo et eadem significatione permisceret.

eadem cum cura particulae *interdum* notio in diversis libris distincta est. nam in metam. Apuleius *interdum* omnibus locis pro *interea, interim* scripsit: II, 17, 25 *poculis interdum lassitudinem refoventes;* 27, 13 *saevire vulgus interdum;* III, 1, 14 *haec identidem mecum replicans fortunas meas eiulabam. quati fores interdum;* IV, 14, 17 *dum caelestis vaporis flammis examurgatur, nos interdum . . disponimus sacramentum;* VII, 11, 32 *interdum . . ad puellam commeabat adsidue;* VIII, 7, 7 *interdum manus Charites a pulsandis uberibus amovere;* 10, 4 *concedas . . ut interdum taciti clandestinos coitus obeamus;* IX, 9, 12 *sacrilegos impurosque compellantes interdum pugnis obverberant;* 20, 2 *interdum Philetaerus . . procurrit cubiculo;* 24, 24 *interdum . . iuvenis . . intercluso spiritu diffluebat;* 31, 22 *interdum pugnis obtundens ubera;* X, 22, 19 *molles interdum voculas . . iterabat illa;* 26, 23 *interdum perniciem caecam . . medullae penitus adtraxerant.* facile quidem adducamur aliquoties (VIII, 7, 7; IX, 9, 12; 31, 22) ad credendum nostrum *bisweilen* particula expressum esse, verum ubi accuratius cogitatione omnes condiciones complectimur, mox videmus, eas res tantum respici posse, quae intra id spatium temporis agantur, quo quid factum sit narretur. participium vero quodcunque antecedit item intelligendum est, ac si *dum* cum verbo finito, quod nominant grammatici, coniunctum sit. semel verbi causa IX, 31, 22 *interdum* prope ad *invia* particulae notionem accedit, nam puellam, quam ibi maestam adcurrere narrat, non aliquoties advenientem pugnis obtundere ubera manifestum est, sed d u m adcurrat ex sede ac domicilio in vicino sito frequenti planctu vehementer lamentari. praeter Silium vero vix quisquam[1]) ante Apuleium ita locutus est, cuius opera cognovimus. neque apud Frontonem eiusdem usus unum exemplum exstat, qui particulam bis et vicies pro *bisweilen* posuit. Arnobius autem semel p. 24, 29 Reiff. *concedamus interdum manum vestris . . opinationibus dantes* pro *interim*, semel p. 240, 27 solita significatione vocem adhibuit. nec Rönschius l. l. p. 345 ex antiquis divinorum librorum versionibus similem usum noscit, sed dig. IV, 8, 16, 1; cod. VI, 17, 2 citat. verum in ceteris Apulei scriptis nusquam ea vulgari, ut videtur, notione vocabulum usurpatum est, sed nostrum *bisweilen* reddit flor. p. 34, 14 *habet interdum et necessaria festinatio honestas moras;* de deo Socr. 3, 4 *vix sapientibus viris . . intellectum huius dei, id quoque interdum ut in artissimis tenebris rapidissimo coruscamine lumen candidum intermicare;* de Plat. et eius dogm. II, 9, 19 *illa* (coquina) *medicinae professione interdum opinionem imprudentium captat.* quis vero est, qui, si eam in Apuleianis particulae usus differentiam agnoscat, auctorem ipsum neget in diversis operibus diversas sibi regulas praecepisse adparere? atque rem ita se habere iam Henr. Jordanus symb. critic. p. 325 sq. paucis verbis velut hanc dissertationem renuntiaturus viris doctis explicavit.

in omnibus quidem Apulei scriptis multa insolita lectoribus occurrunt, quae cum eius eiusve aetatis propria sint, insigne exemplum sermonis Latinorum rhetorum praebent. sed ex iis, quae hac dissertatione nullis verbis redundantibus omissis omnibus orationis vanis flosculis contulimus, lucide patere putamus diversam dictionem in met. diversam in ceteris libris statuendam esse. ac praesertim iis, quae de particularum *enim, equidem, interdum, quam, sic* diverso usu disputavimus, clare demonstrari posse videtur Apuleium ipsum eius discriminis bene memorem fuisse. nam ubicunque diversus usus in singulis scriptis invenitur, in metamorphosibus auctor eam vocis notionem amplexus est, quae in vulgi sermone cotidiano usitata erat, in rhetoricis et philosophicis eam vim expressit easque formas maluit, quas aut ex Ciceronis optima latinitate deprompsit aut propter plenum et gravem exitum praeferendas esse censuit. ut vero quasi uno ob-

[1]) conf. Iustin. 11, 9; Tac. ann. I, 5.

tutu comprehendatur universa particularum differentia, non inutile esse arbitramur ad extremum nunc summatim et eas compositas inter se repetere, quae in metam., et eas, quae in ceteris libris inveniantur, omissis synonymis, de quarum coniunctione p. 41 sq. actum est. sed haec iam sunt vocabula, quae in solis metamorphosibus leguntur:

adaeque.
adeo non.
alias = alioquin.
circa adv. loci et praep. temporis.
commodum — cum (et).
incoram praep.
inprimis.
et cum dicto.
secum = inter se.
cum = tum.
exhinc. prohinc.
e re nata.
denique, *iam* } copulativae.
quod enim.
et = tum (cum) in apodosi.
equidem = quidem.
forinsecus.
hercules. mehercules.
heus. pol.
iam faxo sequente coniunctivo.
immo vero.
hinc inde. hac illac.
inibi.
insuper.
interdum = interim.
magis c. comparativo.
perquam c. superlat.
non olim.
procul (nec) dubio.
plane = vollends.
quam pote.
propter adv. et praep. loci.
prorsus ut (quasi).
protinus.
quam c. positivo.
retro, obversus, *intus, iuxtim* } praepos.
rursus re-.
sic post part. et = tum.
nec (eo) setius. sequius.
subinde.
tunc etiam = praeterea.
usquequaque.
utcunque.
utique non.
atque utinam.
versus praepos.

---

haec, quae in philosophis tantum et rhetoricis scriptis reperiuntur:

antea.
aut — aut.
cumprimis.
nisi forte. siquidem.
igitur, ergo quod in unum locum cogit animum.
impraesentiarum.
exadversum.
equidem = ego quidem.
extrinsecus.
hercle. medius fidius.
immo enim (vero).
interdum = bisweilen.
non magis (minus) . . quam.
usque adeo.
quod utinam.

omnes qui adhuc de Apuleiana elocutione scripserunt vel opera Madaurensis commentariis illustraverunt eam diversitatem aut plane neglexerunt aut mira de ea protulerunt[1]). Koziolius

[1]) cf. Erdmann. *de L. Apulei Madaurensis elocutione* p. 2. 3.

recte quidem in praefatione libri de Apulei dicendi genere elaborati dicit nullum librum tumida elocutione carere, qua metam. redundent, et quaedam tantum aliqua linguae propria esse sive metam. sive ceterorum. sed id ante omnia opus erat illa quaedam aliqua in unum conferre, ut iis illustraretur condicio singulorum. Krueger vero editionis apologiae p. VI concedit, id quod iam Ruhnkenius sensit, discrimen quoddam sermonis inter apologiam ceterosque libros intercedere. sed miro modo illud diversitate aetatis[1]) effectum esse contendit, per quam singula opera ab Apuleio concepta et elaborata essent. apologiam enim instar esse sermonis in externis regionibus exculti, ubi urbanitatem et elegantiam verborum didicerit, metamorphoses[2]) vero ceteraque quae supersint exemplum eius dictionis praebere, in quam popularium perverso iudicio indulgens reversus in Africam provecta iam aetate inciderit. quae opinio facile refelli potest, quoniam in philosophicis scriptis et in floridis eundem particularum usum esse atque in apologia vidimus, plane diversum in metamorphosibus. eundem vero in met. et in philosophicis scriptis adparere opus esset, si apologia omnibus ceteris opponenda esset. ac propius iam ad veritatem accessit A. Goldbacher et optime Kozioli verba diiudicavit eph. gymn. Austr. 1873 p. 737; proxime vero Chr. Lütjohannus, cuius verba ex act. soc. philol. Lips. III p. 502, cum breviter quid de tota quaestione cogitet describant, Germanice reddam: *zum schluss nur noch die eine bemerkung, dass die beobachtungen über die schreibart der metamorphosen durchaus getrennt werden müssen von denen über die andern Apulejischen schriften.* quam sententiam ut certam stabilemque pronuntiavit. certissime vero id sermonis diversum genus ex diverso genere rerum tractatarum intelligendum est: nempe ipse Apuleius studuit, ut vitaret in eleganter elaboratis, quae non invito elaberentur in rebus amatoriis, quas voluptatis causa civibus narravit. sequitur autem, id quod hac dissertationis parte probaturi eramus, ut in emendandis Apulei scriptis novae regulae tenendae sint, ut hinc in met. proprius usus cumprimis respiciatur ab iis, qui in arte critica operam collocant, illinc proprius reliquorum scriptorum.

[1]) cui prorsus adsentitur Arm. Sauppius nunt. Gott. 1865 p. 1546.
[2]) in contrariam fere rationem Hildebrandius lectores commonefecit editionis Lips. I p. XXIV.

Posterior pars hoc ipso tempore impressa est.

Theses.

1. Non est, cur librum de physiognomonia (quem edidit V. Rosius anecd. Graec.-Lat. I p. 105—169) Apuleio attribuamus.

2. Non proprium dicendi genus in Africa secundo et tertio p. Chr. n. saeculo excultum est, sed africitas quae dicitur totius illius aetatis ingenii propria habenda est.

Vita.

Henricus Becker Memelensis natus sum anno h. s. LVII a. d. VIII Idus Apriles. fide educatus sum evangelica. cum gymnasium oppidi nostri per novem annos frequentavissem, autumno a. LXXV rite probatus per duo semestria Lipsiae, tum hic Regimonti per tres annos in Graecarum et Latinarum et Theotiscarum literarum studiis operam consumpsi. adii vero scholas horum professorum ill. Lipsiae:

G. Curti, H. Fritzschi †, C. Hermanni, J. H. Lipsi, Fr. Ritscheli †, Fr. Zarncki;

Regimonti:

L. Friedlaenderi, H. Jordani, C. Lehrsi †, A. Ludwichi, Fr. Ruehli, O. Schadi, J. Walteri.

et seminarii philologici exercitationibus per quattuor semestria interfui ordinarius sodalis et Theotiscis per omnes tres annos nec prorsus philosophis abstinui. professoribus vero illis ill., qui fundamenta studiis meis iecerunt, gratias hoc loco libenti animo ago eorumque in me merita fideli semper agnoscam.